

Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

Ο Ελ. Βενιζέλος
και ο Ελληνισμός του Καυκάσου το 1914

Ι. Ένας πρώιμος συσχετισμός μεταξύ του Ελ. Βενιζέλου, του Ελληνισμού του Καυκάσου το 1914* και της Βόρειας Ελλάδας παρουσιάζεται στην έκθεση *«Περί τοῦ ἐν Καυκάσῳ τῆς Ρωσσίας Ἑλληνισμοῦ»* (από 12 Νοεμβρίου 1914), την οποία ενετόπισα στο Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικῶν⁽¹⁾.

Συντάκτης της εκθέσεως είναι ο ιατρός Ι. Ε. Κουτσοδημήτρης, κάτοικος Ν. Φαλήρου, Αττικής, και παραλήπτης ο τότε πρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου και υπουργός εξωτερικῶν Ελ. Βενιζέλος. Η έκθεση είναι αυτόγραφη και αποτελείται από 19 φύλλα γραμμένα recto - verso.

Ο συντάκτης πήρε εντολή από τον Ελ. Βενιζέλο, στις 14 Μαρτίου 1914, να επισκεφθεί τον Καύκασο και αυτό έγινε για πρώτη φορά, όπως σημειώνει ο ίδιος. Βέβαια αυτό δεν είναι σωστό, διότι για πρώτη φορά πήγε στον Καύκασο επιτροπή εκ μέρους της Κυβερνήσεως του Χαρ. Τρικούπη το 1894, όπως θα δούμε παρακάτω⁽²⁾. Το 1914, εκεί στον Καύκασο, οι περισσότεροι Έλληνες ζούσαν ως γεωργοί και κτηνοτρόφοι. Η αποστολή του Ι. Ε. Κουτσοδημήτρη ήταν να γνωρίσει τον Ελληνισμό του Καυκάσου, να δώσει στην Κυβέρνηση της Ελλάδας γενική εικόνα της εκεί καταστάσεως, να καταγράψει τους Έλληνες της Κάτω Ρωσίας και, τέλος, να τους ανακοινώσει ότι θα μπορούσαν να έλθουν στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τα γραφόμενά του, οι Έλληνες του Καυκάσου *«λίαν συγκεκινημένοι ὄντες καί ἀναμένοντες ἐναγωνίως τὴν εὐτυχὴ ἐκείνην ἡμέρα τῆς μεταναστεύσεως αὐτῶν εἰς τὴν Μητέρα των Ἑλλάδα, ἣν θεωροῦσιν ἡμέραν σωτηρίας καί ἀπελευθερώσεως αὐτῶν»*.

* Ανακοίνωση στην ημερίδα με το γενικό θέμα: «Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Βόρεια Ελλάδα». Η ημερίδα αυτή, που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη στις 31 Οκτωβρίου 1986, είχε οργανωθεί από το Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης στην αίθουσα διαλέξεων της Εταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

1. *Ἀρχεῖον Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Φακ. Ελληνισμός εν Ρωσία, 1914 - 1919, Β' Πολιτική, Ἐκθεσις ἀπὸ 12.11.1914 περὶ τοῦ ἐν Καυκάσῳ τῆς Ρωσσίας Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ Ι. Ε. Κουτσοδημήτρη, ἱατροῦ, πρὸς τὸν Ἐξοχότατον Κύριον Κύριον Ἐλευθέριον Βενιζέλον, Πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ὑπουργόν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν κτλ.*
2. Για περισσότερα βλ. Ισ. Λαυρεντίδης, «Η κατά το 1895 - 1907 μετοικεσία Ελλήνων του Καυκάσου εις Ελλάδα», *Ἀρχεῖον Πόντου* 31 (1971 - 1972) 450 - 452, 495 - 496.

Ο συντάκτης της εκθέσεως επισκέφθηκε στον Καύκασο, στην περιοχή της Κριμαίας και της Αζοφικής τις πόλεις (μεταφέρω εδώ τις ονομασίες των πόλεων όπως είναι στην έκθεση): *Κάρς, Άρταγάν και Μερτενέκ*, οι οποίες σήμερα είναι τουρκικές και τις παρακάτω, οι οποίες σήμερα ανήκουν στη Σοβιετική Ένωση: *Μεταλλικά νερά, Πιατιγόρσκη, Κισλοβότσκη, Βλαδικαυκάς, Τιφλίς, Άλεξανδρούπολις, Μεγλήζ, Βατούμ, Πότλη, Ότσεμτσήρ, Σουχούμ, Γκουντάουτ, Γκάγγρη, Άντλερ, Λαζαρόφσκη, Τουάψε, Τζούμπγη, Γκελεντζίκ, Νοβορωσσίσκη, Καπαρντίνκα, Αίκατερινοντάρ, Άρμαβίρ, Μαϊκόπ, Άνάπα, Κέρτς, Μαριούπολις, Μπερετάνσκα, Ταϊγάνιον, Ροστόβιον, Θεοδοσία, Γιάλτα, Σεβαστούπολις, Συμφερούπολις, Εύπατόρια*, καθώς επίσης και πολλά χωριά, τα οποία δεν είναι δυνατό να αναφέρω εδώ, σεβόμενος τον πολύτιμο χρόνο σας.

Σε κάθε πόλη και χωριό που επισκεπτόταν συγκέντρωνε τους Έλληνες, τους κατετόπιζε για την αποστολή του και τους κατέγραφε σε ειδικό βιβλίο, όπου καταχωρούνταν όσοι ήθελαν να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα. Παράλληλα όμως, ο ιατρός Ι. Ε. Κουτσοδημήτρης, περιέγραψε τις ταλαιπωρίες του, τις εντυπώσεις του και τη ζωή των Ελλήνων του Καυκάσου³⁾ και των άλλων περιοχών της Ρωσίας που επισκέφθηκε.

Η έκθεση αποτελεί άριστη πηγή για την καταγραφή της εκπαιδευτικής, εκκλησιαστικής και γενικά πολιτιστικής δραστηριότητας των Ελλήνων της Κάτω Ρωσίας. Καταγράφονται με μεγάλη επιμέλεια τα σχολεία, οι εκκλησίες και οι κοινότητες των εκεί Ελλήνων. Πολλά σχολεία των Ελλήνων είχαν «*Έλληνας διδασκάλους άτυχως άγραμμάτους άποφοίτους σχολαρχείου ή μαθητάς γυμνασίου*». Αυτό συνέβαινε διότι «*τά έν Ρωσσία σχολεία είσί κυβερνητικά καί έκκλησιαστικά διευθυνόμενα καί έπιτηρούμενα υπό φανατικών Πανσλαυιστών. Καί τά μέν κυβερνητικά έχουσιν έπιθεωρητάς πολιτικούς καθηγητάς, τά δέ έκκλησιαστικά ιερείς... άποφοίτους τών έν Ρωσσία ιερατικών σχολών*». Εξάλλου, υπογραμμίζει ο συντάκτης της εκθέσεως, το ρωσικό κράτος υπέθαλπε τον εκρωσισμό των Ελλήνων του Καυκάσου.

Οι Έλληνες του Καυκάσου ήταν, σύμφωνα με το συντάκτη της εκθέσεως, «*φιλεργότατοι*», «*άριστοι κτηνοτρόφοι καί γεωργοί*», «*μεταχειριζόμενοι...*

3. Για τους Έλληνες του Καυκάσου βλ. κυρίως: Ιω. Η. Κάλφογλου, *Οί Έλληνες έν Καυκάσω*, Αθήνα 1908· Στ. Β. Μαυρογένης, *Τό Κυβερνεϊόν τοῦ Κάρς τοῦ Ἀντικαυκάσου (Κάρσκαγια Ὀμπλαστ) καί τό έν αὐτῷ έλληνικόν στοιχείον κατά τήν περίοδον 1878 - 1920*, Θεσσαλονίκη 1963· Γ. Γρ. Γρηγοριάδης, *Οί Πόντιοι τοῦ Καυκάσου περιφερείας Κάρς - Ἀρταχάν*, Θεσσαλονίκη 1957· Ο ἴδιος, *Ὁ Πόντος καί τό Κάρς*, Αθήνα 1973.

τά νεώτερα γεωργικά έργαλειά ως μηχανήμα θεριστικόν, άλωνιστικόν, έκκοκιστικόν καί νέον γεωργικόν ἄροτρον». Η παραμονή των Ελλήνων στον Καύκασο, τουλάχιστο για το 1914, ήταν προβληματική, διότι οι Ρώσοι τους είχαν «ἐγκαταλελειμμένους εἰς τό ἔλεος τοῦ Ὑψίστου». Ενώ π.χ. οι τοπικές αρχές χορηγούσαν άδειες οπλοφορίας στους Τούρκους, Κιρκασίους, Κούρδους, Τατάρους και Αρμενίους, δεν επέτρεπαν την οπλοφορία στους Έλληνες.

Τέλος, από όσα είδε ο ιατρός Ι. Ε. Κουτσοδημήτρης το 1914 στην Κάτω Ρωσία, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται άμισθοι υποπρόξενοι αλλά έμμισθοι. Είναι χαρακτηριστική η σχετική φράση και αξίζει να την μεταφέρουμε εδώ: «δέον ὅθεν νά καταργηθῶσι τά προξενικά ταῦτα τσιφλίκια, διοριζομένων ἐμμίσθων υποπροξένων καταλλήλων πατριωτῶν πρός χαράν, ἐνίσχυσιν καί πρόοδον τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ Ἑλληνισμοῦ». Νομίζω όμως ότι δεν πρέπει να μακρηγορήσω περισσότερο στην παρουσίαση της αρκετά ενδιαφέρουσας αυτής εκθέσεως του ιατροῦ Ι. Ε. Κουτσομήτρη.

II. Η πρώτη απόπειρα μεταναστεύσεως Ελλήνων του Καυκάσου στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε στα τέλη του περασμένου αιώνα. Είναι γνωστό ότι, οι Έλληνες του Καυκάσου «ένθαρρυνθέντες ὑπό τοῦ ἀειμνήστου πολιτικοῦ Χαριλάου Τρικούπη (1894 - 1895) νά κατέλθουν εἰς τήν Ἑλλάδα διά μόνιμον ἐγκατάστασιν ἐδεινοπάθησαν καί ἀπεδεκατίσθησαν». Αυτό αναφέρει χαρακτηριστικά ο Ισ. Λαυρεντίδης στη μελέτη του «Ἡ κατά τό 1895 - 1907 μετοικεσία Ἑλλήνων Ποντίων τοῦ Καυκάσου εἰς Ἑλλάδα»⁽⁴⁾ και προσθέτει ότι αν είχε προετοιμασθεῖ το έδαφος κατάλληλα και άρχιζε η εγκατάσταση ομογενών στη Θεσσαλία, όταν διαπιστώθηκε ότι οι Έλληνες του Καυκάσου προσφέρονταν, το 1894, στην εποίκιση αυτή «κατά δεκάδας χιλιάδας», ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 δε θα απέβαινε σε βάρος της Ελλάδας⁽⁵⁾.

Στο ίδιο πάλι θέμα, είναι γνωστή η τοποθέτηση στο πρόβλημα των Ελλήνων του Καυκάσου, όπως αυτό αναφέρεται στα Πρακτικά της Βουλής της 14ης Νοεμβρίου 1900⁽⁶⁾, των βουλευτών Κ. Ν. Παπαμιχαλόπουλου, Στέφανου Δραγούμη και του τότε πρωθυπουργού Γ. Θεοτόκη. Ο τελευταίος, σε αντίθεση με τους δύο πρώτους, τάχθηκε εναντίον των Ελλήνων του Καυκάσου, με οξείς χαρακτηρισμούς, και μάλιστα υποστήριξε την επιστροφή τους

4. Ἀρχεῖον Πόντου 31 (1971 - 1972) 395 - 515.

5. Ὁ. π., σ. 453.

6. Ὁ. π., σ. 469.

στον Καυκάσο. Ο Ισ. Λαυρεντίδης γράφει ότι στις συζητήσεις της Βουλής, στις οποίες αναφερθήκαμε, ο τότε πρωθυπουργός Γ. Θεοτόκης «ήναγκάσθη νά όμιλήσῃ έπτάκις άλλ' ούδένα έπεισε»⁽⁷⁾. Τέλος, ο βουλευτής Θ. Βελλιανίτης, σε παρέμβασή του, υπενθύμισε στους συναδέλφους του ότι ο Γ. Θεοτόκης με τους χαρακτηρισμούς του προς τους Έλληνες του Καυκάσου και τον τρόπο αποπομπής τους από την Ελλάδα «θέτει πάλιν τό ζήτημα μεταξύ άυτοχθόνων καί έτεροχθόνων»⁽⁸⁾. Και γνωρίζουμε βέβαια ότι η διαμάχη μεταξύ «αυτοχθόνων» και «ετεροχθόνων» κράτησε αρκετά και απείλησε, το 190 αι., την ενότητα του Ελληνισμού. Αλλά, ας δούμε τι συνέβη την επόμενη ημέρα: «Μετά τήν έν τῇ Βουλῇ έκδηλωθεΐσαν ύπέρ αὐτῶν [των Ελλήνων του Καυκάσου] συμπάθειαν, έβελτιώθη πως ή κατάστασης αὐτῶν. Ἡ φιλόανθρωπος κόμησα Λουΐζα Ριαγκούρ έκ τῶν έν τῇ Βουλῇ γενομένων συζητήσεων άφορμήν λαβοῦσα κατήλθε τῇ ύστεραΐα (15 Νοεμβρίου) εἰς Πειραιᾶ καί ύφ' ήμῶν [μᾶλλον πρόκειται για τον καθηγητή πανεπιστημίου Μαργαρίτη Ευαγγελίδη, πρόεδρο τότε του συλλόγου Μικρασιατῶν η «Ανατολή» και πιθανό συντάκτη του χρονικού] καί τοῦ κ. Χ. Εύγενείδου όδηγουμένη έπεσκέψατο τοὺς δυστυχεῖς μετανάστας. Τήν οίκτράν αὐτῶν κατάστασιν ιδοῦσα δέν ήδυνήθη νά κρατήσῃ τά δάκρυα αὐτῆς, άνεκούφισε δέ τόν πόνον τῆς ψυχῆς αὐτῆς προσενεγκοῦσα έκάστη οίκογένεια άνά 25 δραχμάς»⁽⁹⁾.

III. Αλλ' ας επανέλθουμε στην ανέκδοτη έκθεση του ιατροῦ Ι. Ε. Κουτσοδημήτρη προς τον Ελ. Βενιζέλο. Εκείνο που πρέπει να υπογραμμίσουμε (μετά την παρουσίαση του περιεχομένου της εκθέσεως και τη σύντομη αναφορά στην πρώτη απόπειρα μεταναστεύσεως Ελλήνων του Καυκάσου στην Ελλάδα) είναι το γεγονός ότι ο ιατρός Ι. Ε. Κουτσοδημήτρης πρότεινε να μεταναστεύσουν οι Έλληνες του Καυκάσου στη Μακεδονία «μετά τήν μεγάληνσιν τῆς Ἑλλάδος» και αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να «καταστήσωσιν αὐτήν σιτοβολῶνα πρὸς εὐτυχίαν αὐτῶν καί τοῦ Ἔθνους, δυναμένου οὐ μόνον έπάρκειαν νά έχη σιτηρῶν, αλλά καί έξαγωγήν αὐτῶν». Εξάλλου, σε πολλές πόλεις, ο απεσταλμένος του Έλληνα πρωθυπουργού, συνάντησε τόσο ενθουσιασμό ώστε βρέθηκε στην ανάγκη να τους αποτρέψει να μεταναστεύσουν αμέσως. Πολλοί ήταν έτοιμοι να αγοράσουν κτήματα στη Μακεδονία,

7. Ό. π.

8. Ό. π., σ. 481.

9. Ό. π., σ. 506.

αν το επέτρεπε η ελληνική κυβέρνηση. Τέλος, ο ιατρός Ι. Ε. Κουτσοδημήτρης μας πληροφορεί ότι, οι κάτοικοι του χωριού Χαντό της επαρχίας Τσάλκας - Τιφλίδας, το οποίο επισκέφθηκε τον Ιούλιο του 1914, αναχώρησαν για τη Μακεδονία. Και καταλήγει ο συντάκτης της εκθέσεως «*Ευτύχημα, Κύριε Πρόεδρε, διά τήν Πατρίδα ἔσεται, ἐάν λάβῃ σάρκα καί ὅσῃ ἡ Ἐθνική αὕτη μετανάστευσις τῶν ἀρίστων γεωργῶν καί κτηνοτρόφων, ἀκραιφνῶν πατριωτῶν...*».

Είναι γεγονός ότι ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (Αύγουστος 1914 – Νοέμβριος 1918) ανέστειλε την πραγματοποίηση οποιουδήποτε σχεδίου του Ελ. Βενιζέλου για τους Έλληνες του Καυκάσου. Εξάλλου, κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι ελληνικοί πληθυσμοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να ακολουθήσουν τα ρωσικά στρατεύματα κατά την αποχώρησή τους από τον Πόντο. Μόνο από την περιοχή του Καρς το Μάρτιο του 1918 έφυγαν για τη Γεωργία, το Βόρειο Καύκασο και το Κουμπάν 60.000 Έλληνες. Από τις 15 Ιανουαρίου ως την 1η Μαρτίου της ίδιας χρονιάς κατέφυγαν από την επαρχία της Χαλδεΐας στη Ρωσία 45.000, από την επαρχία Ροδοπόλεως 4.862 και από την επαρχία Τραπεζούντας 26.000 Έλληνες⁽¹⁰⁾.

Τέλος, η μετανάστευση των Ελλήνων του Καυκάσου, όπως και των άλλων Ελλήνων από τα παράλια του Ευξείνου Πόντου στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε πολύ αργότερα κάτω από την πίεση άλλων γεγονότων⁽¹¹⁾. Αλλά, αυτό εκφεύγει από τα πλαίσια της σημερινής ανακοινώσεως.

10. Για περισσότερα βλ. κυρίως: αρχιμ. Παν. Κ. Τοπαλίδης, *Ὁ Πόντος ἀνά τοὺς αἰῶνας*, Δράμα 1929, σσ. 209, 222 - 225· Ελ. Παυλίδης (επιμ.), *Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ρωσίας καὶ τὰ 33 χρόνια τοῦ ἐν Ἀθῆναις σωματείου τῶν ἐκ Ρωσίας Ἑλλήνων*, Αθήνα 1953, σ. 48· Γ. Γρ. Γρηγοριάδης, *Οἱ Πόντιοι τοῦ Καυκάσου περιφερείας Κάρς - Ἀρταχάν*, σ. 20 κεξ. Απ. Καρπόζηλος, «Ρωσο - Ποντιακά», *Ἀρχεῖον Πόντου* 38 (1983) 153.

11. Πρβλ. Α. Αλεξανδρῆς, «Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος τῶν Ελλήνων τοῦ Πόντου 1918 - 1922: Ἑλληνική ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ τουρκικὴ ἀντίδραση», στο συλλογικὸ ἔργο *Μελετήματα γύρω ἀπὸ τὸν Βενιζέλο καὶ τὴν ἐποχὴ του* (με τὴν εποπτεία Θ. Βερέμη και Ο. Δημητρακόπουλου), Αθήνα (Φιλιππότης) 1980, σσ. 427 - 474.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἀρχεῖον Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν
1914 - 1919
Β' Πολιτική

Φακ.: Ἑλληνισμός ἐν Ρωσίᾳ

Ἐκθεσις ἀπό 12.11.1914
περί τοῦ ἐν Καυκάσῳ τῆς Ρωσσίας Ἑλληνισμοῦ
ὑπό Ι. Ε. Κουτσοδημήτρη, ἱατροῦ,
κατοικοῦντος ἐν Ν. Φαλήρῳ
ὁδός Δ. Φαληρέως 38.

[Στό τέλος τῆς ἐκθέσεως, σ. 19β τοῦ χειρογράφου:]
Ἐν Ἀθήναις, τῇ 12 Νοεμβρίου 1914

Πρός τόν Ἐξοχώτατον Κύριον
Κύριον Ἐλευθέριον Βενιζέλον
Πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου
καί Ὑπουργόν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν κτλ. κτλ. κτλ.
Ἐνταῦθα

Κύριε Πρόεδρε,
Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς διά τοῦ ἀπό 14ης Μαρτίου ἐ.ἔ. καί
ὑπ' ἀρ. 7205 Ὑμετέρου ἐγγράφου ἀνατεθείσης μοι ὑψηλῆς καί
ἐθνικῆς ἀποστολῆς εἰς τόν Καύκασον τῆς Ρωσσίας, λαμβάνω
τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω Ὑμῖν τὰ ἐξῆς:

Χαράν μεγίστην ἐχάρησαν ἅπαντες οἱ ἐν Καυκάσῳ
Ἕλληνες γεωργοί, κτηνοτρόφοι καὶ καπνοφυτευταί, ἅμ' ὡς
ἔμαθον τὴν ἐκεῖ ἄφιξίν μου καί τόν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς
μου ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον διὰ τό ἐνδιαφέρον, ὅπερ ἡ Σ. Κυ-

βέρνησις πρώτην ἤδη φοράν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπεδείξατο καὶ δι' ὅ-
περ, ἐνθαρρυνθέντες καὶ ἐνθουσιασθέντες, μέ ἐπεφόρτησαν, νά
ὑποβάλω τάς ἐγκαρδίους αὐτῶν εὐχαριστίας καὶ νά ἐκφράσω
τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν πρὸς τὴν Σ. Κυβέρνησιν, λίαν συγκε-
κινημένοι ὄντες καὶ ἀναμένοντες ἐναγωνίως τὴν εὐτυχῇ ἐκεί-
νην ἡμέραν τῆς μεταναστεύσεως αὐτῶν εἰς τὴν Μητέρα των
Ἑλλάδα, ἣν θεωροῦσιν ἡμέραν σωτηρίας καὶ ἀπελευθερώσεως
αὐτῶν.

Ἄπαντες εἰσὶν ἐνθουσιώδεις καὶ ἀκραιφνεῖς πατριῶ-
ται, εὐλαβέστατοι Χριστιανοί, ἀγαθοὶ ἐνὶ λόγῳ ἄνθρωποι οὐχί
φιλόδοκοι, φιλεργότατοι δέ καὶ ἄριστοι γεωργοὶ καὶ κτηνοτρό-
φοι, μεταχειριζόμενοι πολλοὶ τούτων τὰ νεώτερα γεωργικὰ ἐρ-
γαλεῖα, ὡς μηχανήματα σπορᾶς σπόρου, μηχανήματα θεριστικόν,
άλωνιστικόν, ἐκκοκκιστικόν καὶ νέον γεωργικόν ἄροτρον, δι'
οὗ ἄροτρῶσι τὴν γῆν μετὰ 6 - 10 ζευγῶν βοῶν καὶ βουβάλων.

Καίτοι δ' ἔχουσι τάς καλὰς ταύτας ἀρετάς, εἰσὶν ἀτυ-
χεῖς ἄνθρωποι, μὴ ἔχοντες οἱ πολλοὶ γαίης ἰδίας καλλιεργησί-
μους καὶ λειβάδια ἐπαρκῆ καὶ καλὰ διὰ τὴν κτηνοτροφίαν, ἀλλ'
ἐθνικὰς γαίης πτωχοτάτας καὶ ἀγόνους ἄνευ ὕδατος, χόρτων
καὶ δένδρων, ἀποτιόντες ἐνοίκια καὶ φόρους εἰς τὴν Ρωσικὴν
Κυβέρνησιν, οὗ ἕνεκα, καίτοι ζῶσιν ἐκεῖ ἀπὸ πεντηκονταετίας
καὶ πλέον καὶ ἐργάζονται ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἐσπέρας ἄνδρες τε
καὶ γυναῖκες, δέν ἔχουσι χρηματικὴν περιουσίαν πλέον τῶν
500 μέχρι 1000 ρουβλίων (1 ρούβλιον = 2,66/οο) ἕκαστος ἐξαι-
ρέσει ὀλίγων, ἐχόντων πέντε ἕως δέκα χιλιάδας ρουβλίων. Ἐρ-
γάζονται οὕτω σχεδόν διὰ τοὺς φόρους καὶ τὰ ἐνοίκια.

Ἄλλ' οὐδ' ἀσφάλειαν ζωῆς τιμῆς καὶ περιουσίας ἔχου-
σιν, ὅλως ἄοπλοι καὶ ἐντρομοὶ καὶ ἀπέλπιδες ζῶσι μεταξὺ τῶν
ἀγρίων θηρίων, ἄρκτων, λύκων καὶ τῶν ληστῶν καὶ κακούργων
δολοφόνων Τούρκων, Κιρκασίων, Κουρδων, Τατάρων καὶ Ἀρ-
μενίων, ὠπλισμένων ὄντων καὶ καταδιωκόντων τοὺς Ἑλληνες,
καθόσον ἐκεῖ εἰς τὰ χωρία μεθ' ὅλην τὴν στρατοκρατίαν καὶ
τόν στρατιωτικὸν νόμον καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἔτι εἰς τὴν Γενι-
κὴν Διοίκησιν τοῦ Κάρς, οὐδεμία ἀστυνομικὴ ἀρχὴ ὑφίσταται.
Μεγίστη δ' ἀστυνομικὴ αὐστηρότης ἐξασκεῖται μόνον εἰς τὰς
πόλεις ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ διαβατηρίου, ἄνευ τοῦ ὁποίου
οὐδεὶς ξένος δύναται νά παραμείνῃ καὶ ζῆσι οὐδέ νά ἐργασθῇ

έν Ρωσσίᾳ, ἐάν δὲν ἐπιθεωρηθῇ ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας εἰς ἐκάστην πόλιν καὶ χώραν, ἐν ᾗ ὑπάρχει ἀστυνομικὴ ἀρχή. Μετὰ τὴν λήξιν δὲ τῆς ἐξαμηνίας ἀπὸ τῆς ἐν Ρωσσίᾳ ἀφίξεώς του ὀφείλει νὰ λάβῃ διαμονὴν ἐσωτερικὴν, ἅδειαν δηλαδὴ παραμονῆς ἐν Ρωσσίᾳ, παρὰ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, ἀποτίων, ἐννοεῖται, φόρον τινα 1 - 2 ρούβλια, καθόσον, ἂμ' ὥς παρέλθῃ μιὰ ἡμέρα ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς ἐξαμηνίας, ὑποχρεοῦται νὰ πληρώσῃ 10 ρούβλια πρόστιμον διὰ τὴν διαμονὴν ἐνός νέου ἔτους, δι' ἧς καὶ μόνης δύναται νὰ ζήσῃ εἰς ρωσσικόν ἔδαφος.

Συνεχῶς δ' ἐκ τῆς παραμεθορίου τουρκικῆς γραμμῆς Τούρκοι ἐπιδρομεῖς διαρπάζουσι τὰ ζῶα τῶν Ἑλλήνων ἀτιμωρητεῖ.

Ἐνῶ δ' αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ λίαν εὐκόλως χορηγοῦσιν ἀδείας ὀπλοφορίας εἰς τοὺς Τούρκους, Κιρκασίους, Κούρδους, Τατάρους καὶ Ἀρμενίους, περὶ πολλοῦ ποιούμενοι αὐτούς, τούναντίον εἰς τοὺς Ἑλληνας δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν ὀπλοφορίαν, περιφρονοῦντες καὶ περιυβρίζοντες αὐτούς, ἐγκαταλελειμμένους εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Ὑψίστου.

Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ σχολεῖα αὐτῶν τὰ Ἑλληνικὰ ἀνάμικτα πάντοτε μετὰ τῶν ρωσσικῶν, εὐάριθμα ἤδη ὄντα ἐν τοῖς χωρίοις καὶ ἔχοντα Ἑλληνας διδασκάλους ἀτυχῶς ἀγραμμάτων, ἀποφοίτους σχολαρχείου ἢ μαθητὰς γυμνασίου. Ἡ χριστιανικὴ, ἡ ὁμόθρησκος Ρωσσία μέ ὅλον τὸν ἀπὸ τινος παρατηρούμενον ἐν Ρωσσίᾳ φιλελληνισμόν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ περιορίζει πρὸς τέλειον αὐτῶν ἐκρωσσισμόν.

Σημειωτέον δ' ὅτι τὰ ἐν Ρωσσίᾳ σχολεῖα εἰσὶ κυβερνητικὰ καὶ ἐκκλησιαστικά, διευθυνόμενα καὶ ἐπιτηρούμενα ὑπὸ τῶν φανατικῶν Πανσλαυϊστῶν. Καὶ τὰ μὲν κυβερνητικὰ ἔχουσιν ἐπιθεωρητὰς πολιτικούς καθηγητὰς, τὰ δ' ἐκκλησιαστικά ἱερεῖς, τοὺς πρωθιερεῖς, ἀρχιερατικούς ἐπιτρόπους, ἀποφοίτους τῶν ἐν Ρωσσίᾳ ἱερατικῶν σχολῶν. Μεθ' ὅλον δὲ τὸν ἄγριον τοῦτον καταδιωγμὸν ἀνέχονται εὐτυχῶς τοὺς Ἑλληνας, μορφωθέντας ἐν τοῖς ρωσσικοῖς γυμνασίοις, ὡς διδασκάλους τῆς ρωσσικῆς γλώσσης καὶ τινὰς Ἑλληνίδας ὡς διδασκαλίσσας, οἵτινες, φιλοπάτριδες, μετὰ τῶν διδασκαλισσῶν συνεννοοῦνται κάλλιστα μετὰ τῶν ἐλληνοδιδασκάλων καὶ ἐπιτρέπουσι τὴν ἐπὶ πλείονας ὥρας διδασκαλίαν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης.

Εἰς δέ τὰ χωρία τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κάρς εἰσὶν εὐτυχῶς διωρισμένοι ὡς ἐπιθεωρηταὶ καὶ δύο Ἕλληνες ἱερεῖς, ἐνθουσιώδεις πατριῶται, ἐξ οὗ δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι περισώζεται ἀκόμη εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἡ μητρικὴ των γλῶσσα.

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν ὑγιεινὴν οὐδεμίαν ἱατρικὴν προστασίαν καὶ βοήθειαν ἔχουσι παρά τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως, πάσχοντες φυματίωσιν τῶν πνευμόνων καὶ τῶν ὀστέων, ρευματισμούς, τραχώματα, σύφιλη καὶ τό πλεῖστον στομαχικά νοσήματα ἐκ κακῆς διαίτης. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω ἐνταῦθα, ὅτι καθ' ὅλην τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τοῦ Κάρς καὶ τῆς Τυφλίδος μόνον δύο ἱατροὶ δημοτικοὶ Ἕλληνες εἰσὶν ἐνθουσιώδεις, ὁμιλοῦντες μόνον τὴν Ρωσικὴν καὶ Τουρκικὴν, δημοτικοί, ὄντες διωρισμένοι εἰς Ἀρνταγάν καὶ Καρά - Κούρτ.

Τούτων πάντων δ' ἕνεκεν ἅπαντες ἐν γένει οἱ Ἕλληνες τοῦ Καυκάσου καὶ Ὀλτυ οἱ ἀνά τὰς Γενικὰς Διοικήσεις τοῦ Κάρς καὶ τῆς Τυφλίδος, ἐν τῇ Τσάλκᾳ, Ἕλληνες γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι, μὴ ἀνεχόμενοι ἐπὶ πλεον τὸν ἐκεῖ βίον ἀβίωτον, ἐπιθυμοῦσιν ὡς τάχιον τὴν εἰς τὴν μητέρα αὐτῶν Ἑλλάδα μετανάστευσιν, ἐξεγερθέντες μετὰ τὴν μεγάλυνσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀναμένοντες ἐναγωνίως τό σύνθημα καὶ τὴν ὥραν τῆς εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας μέρη ὀριστικὴν αὐτῶν ἐγκατάστασιν, ὅπως ἐξελληνίσωσι τὴν ὑπὸ τῶν Ταταροβουλγάρων καταπατηθεῖσαν καὶ μολυνθεῖσαν Μακεδονίαν καὶ καταστήσωσιν αὐτὴν σιτοβολῶνα πρὸς εὐτυχίαν αὐτῶν καὶ τοῦ ἔθνους, δυναμένου οὐ μόνον ἐπάρκειαν νὰ ἔχῃ σιτηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξαγωγὴν αὐτῶν. Ἐγκαρδίως ἐλυπήθησαν διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀναβολὴν τῆς μεταναστεύσεως αὐτῶν.

Κατὰ ρητὴν Ὑμῶν παραγγελίαν τό πρῶτον, διελθὼν σιδηροδρομικῶς ἀπὸ Νοβορωσσίσκῃ τὰ χωρία Μπακάνσκη, Κρίμσκαγια, Ἀμπώσκαγια καὶ τὰς πόλεις Αἰκατερινοδάρ, Ἀρμαβήρ καὶ Μαϊκόπ, ἐνθα ὑπάρχουσιν ἑλληνικοὶ συνοικισμοί, καταγινόμενοι εἰς τὴν καπνοφυτείαν καὶ γεωργίαν τινες, διεσκορπισμένοι εἰς διαφόρους μακρυνὰς τοποθεσίας, καπνοφυτείας, (Πλαντάτσιας), φερέοικοι καὶ ἄποροι οἱ πλεῖστοι καὶ δούς τὰς δεούσας ὁδηγίας εἰς τοὺς μᾶλλον μεμορφωμένους καὶ ἐξέχοντας ἐκεῖ κυρίους Χαραλαμπίδην, καθηγητὴν καὶ διευθυντὴν τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς Κρίμσκαγια καὶ Δηληγιαννίδην, ἱε-

ροψάλτην τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας Αἰκατερινοδάρ, αἰσθηματίας καί γνωστός εἰς ἅπαντας τοὺς συνοικισμούς, πρὸς σύνταξιν τῶν καταλόγων, οὓς ἤθελον λάβει κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου, ἵνα μὴ βραδύνω πολὺ, ἐπεσκεψάμην τὸ χωρίον Ντουμποπόαλκα, ἔνθα ἔτυχον καλῆς ὑποδοχῆς καί φιλοξενείας. Το χωρίον τοῦτο, περιέχον περί τὰς 150 οἰκογενείας, εἶναι πλουσιώτερον πάντων τῶν ἐν Καυκάσῳ ἐλληνικῶν συνοικισμῶν, ἔχον γαίας ἰδίαις 2800 ντεσετίνας (μία ντεσετίνα ἰσοδυναμεῖ πρὸς 4 1/2 - 5 στρέμματα). (Ἐκάστη δὲ ντεσετίνα ἔχει ἀξίαν περί τὰ 200 ρούβλια), πλουσίας, καλλιεργησίμους, περιβόλια (κῆπους) περιέχοντα ὀπωροφόρα δένδρα, οἰκίας μετ' ἀποθηκῶν, σταύλων, ἀχυρώνων καί ζώων πολλῶν καί καλῶν, ὧν θά ἴδείτε εἰς τὸν οἰκεῖον κατάλογον τοῦ χωρίου τούτου. Ὁ συνοικισμός οὗτος ἐγένετο κατὰ τὸ 1864. Ἐχει αἶσθημα καί φρόνημα πατριωτικόν ἀκμαῖον, ἐκκλησίαν παλαιάν καί ἡδὴ οἰκοδομεῖ νέαν μεγάλης δαπάνης καί σχολεῖον ἐλληνικόν καί ρωσσικόν. Ἐνεγράφησαν δὲ πρὸς μετανάστευσιν 135 οἰκογένειαι, τοῦ δημάρχου, τοῦ ἱερέως καί τινων ἄλλων ἐπιφυλαχθέντων ἐκ φόβου, καίτοι ἐπιθυμοῦσι καί οὗτοι νά μεταναστεύσωσιν. Ὑπολογίζω δ' ὅτι, ἐάν κατορθώσῃ νά πωλήσῃ καλῶς τὰς οἰκίας, περιβόλια, γαίας κλπ. καί τινα ζῶα ἄχρηστα, θά εἰσπράξῃ περί τὸ ἑκατομμύριον ρουβλίων. Τὸ χωρίον τοῦτο στερεῖται ὕδατος, συλλέγον ὕδωρ τῆς βροχῆς καί κατασκευάζον λίμνας τεχνητάς πρὸς ὕδρευσιν τῶν ζώων. Ἐπιθυμοῦσιν ὅμως οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, Ρῶσσοι ὑπήκοοι ὄντες, ὅπως πρότερον ἐξασφαλίσωσι τὴν ἄδειαν τῆς ρωσσικῆς κυβερνήσεως πρὸς πώλησιν τῶν γαιῶν καὶ κτημάτων καί πέμψωσιν ἐπιτροπὴν ἐνταῦθα, ἵνα ἴδῃ καί ἐξετάσῃ ἐπιτοπίως τὰς παραχωρηθησομένας αὐτοῖς γαίας. Ἐκεῖθεν προσκληθεῖς μετέβην εἰς τὸ χωρίον Νοχούτ ἢ Γκρέτσεσκο Σελένιε, εἰς ὃ ἡ μετανάστευσις ἐγένετο κατὰ τὸ 1864 ἐκ τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος· ἦν ἀνάμικτον Ρώσσω καὶ διεχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν πρὸ 17 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Νικηφοράκη, Κρητός, Γενικοῦ Διοικητοῦ Σταυρουπόλεως. Περιέχει περί τὰς 225 οἰκογενείας, ἔχον ἐκκλησίαν καί σχολεῖον ἐλληνικόν καί ρωσσικόν. Ἐχει γαίας ἰδίαις 4500 ντεσετίνας, καλλιεργησίμους, ἀλλὰ πτωχάς, ἀξίας 130 ρουβλ. ἐκάστην ντεσετίαν, οἰκίας καλὰς κλπ. Ἐκ τῶν 225 οἰκογενειῶν, καίτοι

πληρωσάντων τήν ἀξίαν τῶν γαιῶν αὐτῶν μόνον αἱ 35 οἰκογένειαι κατῶρθωσαν νά λάβωσιν ἐπίσημα ἐγγραφα ἰδιοκτησίας, ἀγνοοῦσαι, ἂν ἡ ρωσσική κυβέρνησις θά ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς τήν πώλησιν, οὗ ἔνεκα δέον νά γείνη ἡ δέουσα ἐνέργεια, ὅπως δοθῇ αὐτοῖς ἡ ἄδεια πωλήσεως. Καί τούτων τό φρόνημα καί πατριωτικόν αἶσθημα εἶναι ἀκμαιότατον, ἐπιθυμούντων τήν ταχεῖαν μετανάστευσιν. Ἐκ τοῦ χωρίου Νοχούτ μετέβην εἰς τὰ Μεταλλικά ὕδατα, Πιατηγόρσκη καί Κισλοβότσκη, ἐν οἷς ὑπάρχουσιν Ἑλληνές τινες κτημαῖται, παντοπῶλαι, λιθοξόοι καί ἄλλων ἐπαγγελμάτων. Ἐν Κισλοβότσκη ζῇ ὁ πλούσιος κτηματίας κ. Γ. Τοπάλωφ, ἄτεκνος, λίαν ἐνθουσιώδεις πατριώτης, προσφέρων πάντοτε τόν ὀβολόν του ὑπέρ τῆς Πατρίδος, δι' ὅπερ ἄξιός ἐστιν ἠθικῆς ἀμοιβῆς, δι' ἣν πιθανόν, ἐνθουσιαζόμενος καί φιλοτιμούμενος, νά προσφέρῃ πολλά καί ἴσως ἅπασαν τήν περιουσίαν του, ἔχων ὑπ' ὄψει του το παράδειγμα τοῦ λίαν φιλοπάτριδος συμπατριώτου του κ. Π. Ἀκρίτα. Ἐκεῖθεν μετέβην εἰς Βλαδικαυκάς, ἐνθα ὑπάρχει ἐλληνική κοινότης ἐκ 40 - 50 οἰκογενειῶν ἀποτελουμένη, διατηροῦσα ἐκκλησίαν καί σχολεῖον ἐλληνικόν ἀνάμικτον μετά ρωσικοῦ, ἐν ᾧ διδάσκουσι δύο διδάσκαλοι, Ἑλληνες, ἐνθουσιώδεις, ὁ μὲν ἐκ Σύμης καταγόμενος, καλῶς μεμορφωμένος τὰ Ἑλληνικά, ὁ δέ ἐκ Σάντας καταγόμενος, ρωσσομαθής, τὰ ρωσσικά. Ἐν τῇ κοινότητι ταύτῃ διακρίνονται οἱ κ.κ. Α. Μαράντωφ, Π. Νταμπούλωφ, Ν. Κομνηνός καί Ν. Νεγρεπόντης, οἱ καί διατηροῦντες τό σχολεῖον καί τήν ἐκκλησίαν. Πρόεδρος δέ ταύτης εἶναι ὁ πλούσιος καί γενναιοδωρος πατριώτης κ. Α. Μαράντωφ, ἄξιός συγχαρητηρίων καί ἠθικῆς τιμῆς ἀμοιβῆς. Οἱ λοιποὶ κάτοικοι Ἑλληνες εἰσὶ διαφόρων ἐπαγγελμάτων.

Ἀπὸ Βλαδικαυκάς, δι' αὐτοκινήτου, ἵνα μὴ διὰ Βακοῦ εἰς Τυφλίδα σιδηροδρομικῶς βραδύνω πολύ, αὐθημερόν μετέβην εἰς Τυφλίδα, διανύσας ἀπὸ τῆς 8ης πρωϊνῆς μέχρι τῆς 5ης μ.μ. ὥρας διὰ τῶν ὑψηλοτέρων Καυκασίων ὁρέων, χιονοσκεπῶν, 202 βέρστια (1 βέρ. = 1063 μέτρα). Ἡ Τυφλίς εἶναι ἡ Πρωτεύουσα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Τυφλίδος, ἐν ἣ ἐδρεύει ὁ Ἀντιβασιλεὺς, Γενικός Διοικητής, ἔχουσα περί τὰς 400.000 κατοίκων, Ρώσων, Ἀρμενίων, Γεωργιανῶν, Κοζάκων, Κιρκασίων, Τατάρων καί Ἑλλήνων ἄλλοτε πολλῶν νῦν δ' ὀλίγων,

περί τὰς 200 οἰκογενείας, καταγινομένης εἰς τό ἐμπόριον καί διάφορα ἐπαγγέλματα καί διατηρούσας ἐκκλησίαν καί σχολεῖον. Ἐνταῦθα διακρίνεται διά τὰ πατριωτικά του αἰσθήματα ὁ κ. Παστιάνωφ ἡ Παστιαντίδης, πρῶην Πρόεδρος τῆς Κοινότητος. Πλουσιωτάτη ἐκεῖ οἰκογένεια ἐστὶ τοῦ μακαρίτου Δημ. Κουντούρωφ, κτηματίου, φιλοπάτριδος, οὗ ὅμως τὰ τέκνα αὐτῶς ἐξερρωσίσθησαν. μὴ καταδεχόμενα νά ὁμιλῶσι τήν πατριον γλῶσσαν, ἣν ὀλίγον γνωρίζουσιν. Δέν γνωρίζω, συστάσει τίνος ἔλαβεν ἐντεῖθεν ὁ Ι. Κουντούρωφ δελτία τῆς ναυαρχίδος «Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ ΙΒτος», 3000 νομίζω, διά τὰ ὅποια ὁ κύριος οὗτος, ἐνῶ ἡδύνατο νά διανεῖμῃ ταῦτα εἰς Ἑλληνας ἀθωρύβως, ἠτήσατο τήν ἄδειαν παρά τοῦ κ. Γενικοῦ Διοικητοῦ, ἀναμένων εἰσέτι αὐτήν, ἣν οὐδέποτε θά λάβῃ καί μάλιστα μετά τόν συμμαχικόν πόλεμον, καθ' ὃν ὁ ἐν Ρωσσίᾳ λαός ἀνεξαρτήτως θρησκευματος καί φυλῆς φορολογεῖται βαρέως διά τόν Ἐρυθρόν Σταυρόν, διά τούς τραυματίας καί τὰς οἰκογενείας τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων κλπ. πολλαχῶς καί πολυτρόπως. Τρίς ἠθέλησα νά ἐπισκεφθῶ αὐτόν ἐν Τυφλίδι καί Μπορτζῶμ, παραθερίζοντα, ἀλλά δέν ἐγενόμην δεκτός ἐκ φόβου ἴσως μήπως φορολογηθῇ. Ἡ Τυφλὶς ἐστὶ τό κέντρον τοῦ ἐν Καυκάσῳ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἐν τῇ Γενικῇ Διοικήσει τοῦ Κάρς καί τοῦ ἐν τῇ Τσάλκᾳ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Τυφλίδος, οὗ ἔνεκα ἐπεβάλλετο καί ἐπιβάλλεται ἡ ἴδρυσις Γενικοῦ Προξενείου, ἀναγκαιοτάτου καί ὠφελιμωτάτου ὑπὸ ἐθνικὴν ἐποψιν, διοριζομένου ἀνδρός δραστηρίου φιλοπάτριδος, γνώστου, εἰ δυνατόν, καί τῆς ρωσικῆς γλώσσης, καθόσον αἱ ρωσικαὶ ἀρχαὶ ἀγνοοῦσι ξένας γλώσσας, καί ἀόκνου, ὅπως ἅπαξ τοῦ ἔτους τοῦλάχιστον περιέρχεται τὰ διάφορα καί σπουδαιότερα κέντρα τῶν ἐν Καυκάσῳ Ἑλληνισμοῦ, ἐξυψῶν τό φρόνημα καί αἴσθημα αὐτοῦ, ἐνθαρρυνομένου: καί πολλά ὄντος προθύμου νά συνεισφέρει κατὰ τήν ἐποχὴν τῆς ἐσοδείας, κατὰ τούς μῆνας Αὐγουστον καί Σεπτέμβριον. Δι' αὐτοῦ καί ἡ ἐν Τυφλίδι παρακμάσασα ἑλληνικὴ κοινότης θέλει ἐνισχυθῇ καί διατηρηθῇ. Οὐδένα δέ λόγον ἔχει ἡ ἴδρυσις τοῦ Γενικοῦ Προξενείου ἐν Αἰκατερηνοδόρ, ὅπερ 127 μόνον βέρστια ἀπέχει σιδηροδρομικῶς, ἤτοι 4 ὥρας, τοῦ Νοβορωσσίσκη, ἔνθα ὑπάρχει Προξενεῖον, χρησιμώτατον, καθόσον ἐκεῖ ὑπάρχουσιν ἐθνικά συμφέροντα

μέγιστα, ἐμπορικωτάτου λιμένος ὄντος. Τό Νοβορωσσίσκη κατοικεῖται ὑπό πολλῶν ἐμπόρων Ἑλλήνων ὑπηκόων καί κτηματιῶν καί πολλά ἑλληνικά ἀτμόπλοια καθ' ἐκάστην φορτώνουσιν ἐκεῖ σιτηρά, ἐν ᾧ καί Γενικός Διοικητής ὑπάρχει, ὃς δι' ἐνός παρασήμου, λίαν ἐπιθυμητοῦ τοῖς Ρώσσοις στρατιωτικοῖς καί πολιτικοῖς ὑπαλλήλοις, δύναται νά γείνη φιλελληνικώτατος, παρέχων πᾶσαν εὐκολίαν τοῖς Ἑλλησιν, ἐν ᾧ ἐν Αἰκατερινοδάρ δέν ὑπάρχουσι πολλοί Ἕλληνες ὑπήκοοι.

Ἐκ Τυφλίδος μετέβην εἰς Κάρς, ἔνθα εὗρον ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ πολλάς οἰκογενεῖας ἐκ διαφόρων χωρίων τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κάρς ἐτοίμους πρὸς ἀναχώρησιν διὰ Τυφλίδος καί Βατούμ εἰς τὴν προσφιλεῖ των Ἑλλάδα. Ὡμίλησα αὐτοῖς τὰ δέοντα παρακινῶν διὰ πατριωτικῶν καί πατρικῶν λόγων, ὅπως ἀναβάλωσι τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν, ἀλλ' ἀδύνατον ἦν νά πείσω αὐτοὺς, δι' οὓς λόγους ἔγραφον Ὑμῖν ἀπὸ 14ης Μαΐου καί 16 Ἰουνίου ἐ.ἔ.

Ἐπεμψα ἀμέσως ἐγκυκλίους εἰς ἅπαντα τὰ χωρία τοῦ Κάρς καί τῆς Τσάλκας διὰ τῶν ἱερέων καί διδασκάλων, παρακαλῶν ν' ἀναβάλωσι τὴν ἀναχώρησιν καί μετανάστευσιν αὐτῶν, καθόσον μάλιστα αἱ γαῖαι δέν εἶναι ἔτοιμοι εἰσέτι ἐν Μακεδονίᾳ, μέχρις οὗ μεταβῶ ἐγὼ αὐτός καί ἐκθέσω αὐτοῖς τοὺς λόγους, δι' οὓς τότε νῦν δέν πρέπει νά γείνη ἡ μετανάστευσις. Τό πείραμα τοῦτο ἐπέτυχεν εὐτυχῶς, ἡραιώθη ἡ μετανάστευσις καί ἐντελῶς ἔπαυσε. Κάρς. Τό Κάρς εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κάρς, ἔχον φρούρια ἰσχυρά καί στρατόν πολύν. Διοικεῖται δέ καί ἐν καιρῷ εἰρήνης ὑπό στρατιωτικοῦ νόμου. Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι εἰσὶ 200 περίπου, ἀσχολούμεναι εἰς τὸ ἐμπόριον καί διάφορα ἐπαγγέλματα. Τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν καί τὴν ἐκκλησίαν κατέλαβον οἱ Ρῶσσοι, ἐπιτρέποντες, ὅπως ἡ πρώτη λειτουργία τελεῖται ἑλληνιστί ὑπὸ Ἑλλήνος ἱερέως. Διατηρεῖ δ' ἤδη ἡ ἑλληνικὴ κοινότης ἑλληνικὴν σχολὴν ἀνάμικτον μέ ἓνα μόνον ἑλληνοδιδάσκαλον. Διακρίνονται δ' ἐν Κάρς διὰ τὰ πατριωτικά αὐτῶν αἰσθήματα οἱ κ.κ. Ε. Πετρίδης, Π. Φουλιώτης, Π. Ὀνουφριάδης, Γ. Τσαβντάρωφ καί Στ. Γραμματικόπουλος, φροντίζοντες καί εἰς τὰ χωρία διὰ πᾶσαν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος συνεισφορὰν χρηματικὴν.

Ἐκ τῶν 92 χωρίων τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κάρς, κα-

θαρῶς ἑλληνικῶν συνοικισμῶν, ἐπεσκέφθην τὰ 62, ὧν τὰς οἰκογενείας ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ περιέγραψα εἰς καταλόγους, ὑποβληθησομένας Ὑμῖν, ἅμ' ὡς ἀντιγραφῶσιν εἰς ἐντύπους καταλόγους. Τὰ ἐν τῇ Ὀλτῇ 6 χωρία, καίτοι παρέμεινα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸ χωρίον Μερτενέκ τοῦ νομοῦ Ἀρνταγάν τῆς θέσεως «Γκιόλια» ἔνεκα τῆς ἀδιακόπου βροχῆς, τῆς ἐλλείψεως αὐτοῦ καὶ συγκοινωνίας καὶ ἐπικινδύνου εἰς αὐτά, μεταβάσεως δι' ἵππου μόνον εἰς ἀπόκρημνα καὶ δασώδη μέρη, 20 - 30 βέρστια ἀπέχοντα τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, δέν μοι ἦτο δυνατόν νά ἐπισκεφθῶ, ἀναγκασθεῖς νά γράψω πρὸς τοὺς ἐκεῖ δημάρχους καὶ ἱερεῖς λίαν φιλοπάτριδας. Ἐκ τούτων ἔλαβον καταλόγους τῶν τριῶν χωρίων Ναρμάν, Ποσίκ καὶ Ἀρσενέκ. Ὑπολείπονται δ' εἰσέτι οἱ κατάλογοι τῶν τριῶν χωρίων Παντζαρῶτ, Μερενές καὶ Τουῖγουν, ὧν τὸ μὲν Παντζαρῶτ ἔχει 70 - 75 οἰκογενείας, τὸ Μερενές ἐπίσης 70 - 75 καὶ τὸ Τουῖγουν 150 οἰκογενείας. Οἱ κάτοικοι τῶν 6 τούτων χωρίων μὴ ἔχοντες γαίαις καλλιεργησίμους, ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ ἀγρίων μερῶν οἰκοῦντες ὀρεινῶν, εἰσὶ πτωχοὶ καταγινόμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ξυλείαν, ἦν μεταφέρουν εἰς Μερτενέκ. Εἰσὶν ἐνθουσιώδεις πατριῶται καὶ ἀναμένουσιν ἀνυπομόνως τὴν μετανάστευσιν, ὥς θά ἴδῃτε εἰς τὴν ᾧδε συνημμένην ἐπιστολὴν τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου Ἀρσενέκ Θ. Αδαμίδου.

Τὸ χωρίον Ὀλουχλῆ, οὗτινος ἐπιστολὴν ᾧδε συνημμένην θά ἴδῃτε, δέν ἠδυνήθην ἀτυχῶς νά ἐπισκεφθῶ ἔνεκα τῆς θανατηφόρου πτώσεώς μου ἐκ τῆς ἀμάξης, ἀφηνιάσαντος τοῦ ἵππου εἰς τινὰ κατωφέρειαν τῇ 21ῃ Ἰουνίου ε.ε. μεταξύ τῶν χωρίων Γιαλαγκουτζάν καὶ Ἰβάν - Μπόλ, ἐπὶ τῆς ράχεώς μου εὐτυχῶς, ἥς ἔνεκα παθὼν πλευροπνευμονίαν, ἔχων πόνους δριμυτάτους καὶ αἰμοπτύσεις, μεταφέρθην ἀναίσθητος σχεδὸν εἰς τὸ χωρίον Ἰβάν - Μπόλ καὶ ἐκεῖθεν μετὰ δύο ἡμέρας διὰ τοῦ χωρίου Καρακλῆς εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Βελῆ - Ἀχμέτ διὰ βωδαμάξης, ἐνθα ἐπιβάς τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμαξοστοιχίας κατῆλθον εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ξενοδοχεῖον τοῦ Κάρς, ἐν ᾧ ἔμεινα κλινῆρης ἐπὶ 15 ἡμέρας. Τὸ ἀτύχημά μου τοῦτο τὸ ἀνήγγειλα δι' ἐπιστολῆς μου μετὰ τινος ἡμέρας πρὸς τὸν κ. Γ. Γεωργιάδην, ἀντιπρόσωπον τοῦ Γενικοῦ Προξένου Ὁδησσοῦ, ἵνα γνωρίζῃ διὰ πᾶν ἀπρόοπτον ἐνδεχόμενον. Ἐλα-

βον ὁμως κατάλογον τῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου Ὀλουχλῆ εἰς Κάρς δι' ἐπιτροπῆς, ἥτις καί εἰς Ἰβάν - Μπόλ ἀφίκετο, ἵνα μέ ἐπισκεφθῇ καί συλλυπηθῇ διά τό φοβερόν μου ἀτύχημα, ἀφοῦ εἶχον πέμψει εἰς τό χωρίον ἀπεσταλμένον, νά ἐκφράσῃ τήν λύπην μου, ὅτι δέν θά δυνηθῶ, νά μεταβῶ ἐκεῖ καί νά παρακαλέσῃ νά μοι σταλῇ κατάλογος τῶν κατοίκων. Τό Δημαρχεῖον Ὀλουχλῆ εἶχε λάβει ἐγγραφον διαταγήν παρά τῆς ἀστυνομίας Κάγισμαν, ἵνα μέ συλλάβῃ ὡς προπαγανιστήν καί μέ πέμψῃ δέσμιον εἰς Κάγισμαν συνεπεία προδοσίας Ἀρμενίου τινός.

Ἐνεκα τοῦ ἀνωτέρω ἀτυχήματος δέν ἡδυνήθην ἐπίσης νά ἐπισκεφθῶ τά τελευταῖα πλησίον τοῦ Κάρς χωρία: Βιζήκιοϊ, Χατζῆ - Βαλῆ, Σουπατάν, Χαλήφ - Ὀγλῆ καί Τενκελῆ, εἰς ἃ πληρώσας τά ὁδοιπορικά ἐπεμψα τόν Ἑλληνα διδάσκαλον τοῦ χωρίου Βιζήκιοϊ νά καταγράψῃ τοὺς κατοίκους αὐτῶν καί μοι πέμψῃ τοὺς καταλόγους, οὓς ἀτυχῶς δέν μοι ἐπεμψε καίτοι ἀνέλαβεν εὐχαρίστως καί προθύμως, λαβάν ἅμα καί τήν διεύθυνσίν μου, ἵνα πέμψῃ αὐτοὺς εἰς τό ἐν Βατούμ Προξενεῖον.

Ἀπό Κάρς μετέβην εἰς Ἀλεξανδρούπολιν, ἐν ἣ ὑπάρχουσι 40 - 50 Ἑλληνικαί οἰκογένειαι, ἄρμενίζουσαι, ὁμιλοῦσαι μόνον τουρκικά καί ἄρμενικά, ἐξ ὧν οὐδεμία προσῆλθεν εἰς τό ξενοδοχεῖον νά ἐγγραφῇ, καίτοι ὁ Ἑλλήν φιλόπατρις ἱερεὺς Καρύπωφ ὠμίλησεν αὐταῖς. Ὁ ἱερεὺς οὗτος, ὦν καί ἱερεὺς τοῦ σιδηροδρόμου, ἀνέλαβεν εὐχαρίστως, ὅπως, μεταβαίνων εἰς τά πέριξ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως χωριά, Παγιαντούρ, Παϊντάρ, Μιχαλόφσκη καί Γιαγντάν, ἐρωτήσῃ τοὺς κατοίκους, ἐάν ἐπιθυμῶσι νά μεταναστεύσωσι καί καταγράψῃ αὐτοὺς, πέμπων μοι τοὺς καταλόγους, καθόσον μοι ἦτο ἀδύνατον νά ἐπισκεφθῶ ταῦτα, μακράν ὄντα, μὴ δυνάμενος νά ἱπεύσω, ὑποφέρων ἔτι κατὰ τήν ὀσφυακὴν χῶραν.

Ἐξ Ἀλεξανδρουπόλεως, μετέβην εἰς Σηματέν, ὅθεν οἱ ἐνθουσιώδεις κάτοικοι κατελθόντες, μέ ὑπεδέχθησαν εἰς τόν σταθμόν ἑξαλλοὶ ἐκ χαρᾶς, διότι κατώρθωσαν νά ἴδωσι τόν ἀναμενόμενον ἀντιπρόσωπον τῆς Σ. Κυβερνήσεως, τόν σωτήτῃρα καί ἐλευθερωτὴν αὐτῶν. Ἐλυπήθησαν, ὅτι δέν ἡδυνάμην νά μεταβῶ εἰς τό περί τήν ὥραν ἀπέχον, ὄρεινόν ἐν τῷ δάσει, χωρίον των καί ἐνεγράφησαν εἰς τόν κατάλογον. Ἐκεῖθεν μετέβην εἰς τόν σιδ. σταθμόν Πλατφόρμ τοῦ χωρίου Σαναάν, ἥ

Ἀλλάχ - Βερντῆ, ὅθεν, μὴ ὑπαρχούσης ἀμάξης καὶ μὴ δυνάμενος νά ἱππεύσω, ὅπως ἐπισκεφθῶ τό ἐλληνικόν τοῦτο χωρίον, μιάν ἀπέχον ὦραν εἰς ἀνωφέρειαν μεγάλην καὶ περιέχον περί τας 250 οἰκογενείας, καταγενομένης εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ ἐκεῖ ὑπάρχοντα μεταλλεῖα χαλκοῦ, ἔγραψα πρὸς τόν κ. δήμαρχον τὰ δέοντα, ἀλλ' ἀπάντησίν του δέν ἔλαβον εἰς τό Β. Προξενεῖον τοῦ Βατούμ.

Οἱ κάτοικοι τῶν ἀνωτέρω χωρίων, λίαν ἐνθουσιώδεις πατριῶται ὄντες, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν δημάρχων, τῶν ἱερέων καὶ διδασκάλων τῆς τε ἐλληνικῆς καὶ ρωσικῆς γλώσσης, ὁμιλοῦσιν τήν γλῶσσαν αὐτῶν τήν ἐλληνικὴν παρεφθαρμένην ἀσιατικὴν, ἀλλὰ βάσιν ἔχουσιν τήν ἀρχαίαν ἡμῶν γλῶσσαν. Γνωρίζουσιν ὅμως καὶ τήν τουρκικὴν καὶ ρωσικὴν. Τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν εἰσὶν ἐλληνικώτατα. Περιουσίαν χρηματικὴν μεγάλην δέν ἔχουσιν, ἀλλὰ μετρίαν, δι' οὗς ἀνωτέρω ἀνέφερον λόγους, ἀλλ' ἔχουσι ζῶα πολλά καὶ καλὰ καὶ τήν φιλεργίαν των. Χωρία δέ τινα, ὡς τό Βερησάν, Χαραμῆ - Βαρτάν καὶ ἄλλα τινα εἰσὶ πλούσια. Ἄπαντες δ' ἐν γένει οἱ κάτοικοι ἐπιθυμοῦσι διακαῶς τήν μετανάστευσιν ταχεῖαν μετὰ τῶν ζώων αὐτῶν, τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ σάκκων τινων σίτου καλοῦ πρὸς σποράν, ζητοῦντες μόνον παρά τῆς Σ. Κυβερνήσεως γαίας καλὰς καὶ πολλὰς 150 - 200 στρέμματα δι' ἑκάστην οἰκογένειαν καὶ ἀτμόπλοια πρὸς μεταφοράν αὐτῶν χάριν τῶν πολλῶν αὐτῶν ζώων καὶ οὐδέν πλέον, οὐδεμιᾶς χρηματικῆς ὑποστηρίξεως ἀνάγκην ἔχοντες.

Ἐν Ἀρνταγάν εὐφήμου μνείας καὶ παντός ἐπαίνου καὶ ἠθικῆς ἀμοιβῆς ἄξιοι εἰσὶν οἱ κ.κ. Εὐθύμιος Θ. Συμφώρωφ, ἱατρός δημοτικός, Ἰωάννης Θ. Ὀρνιθόπουλος, Ἀστυνόμος (Πρίσταβ) καὶ Ἰωάννης Ἰορδ. Καρύπωφ ἱερεὺς, φιλοπάτρηδες, συγκρατοῦντες τόν ἐκεῖ Ἑλληνισμόν πιστόν εἰς τὰ πάτρια καὶ φροντίζοντες πάντοτε περὶ συνεισφορῶν ὑπὲρ τῆς μητρὸς των Ἑλλάδος. Πρὸς τούτους δέ καὶ ὁ ἐνθουσιώδης πατριώτης κ. Βασίλειος Θ. Σωτήρωφ, θεολόγος, δικηγόρος καὶ ἤδη ἀντιεσσαγγελεύς τοῦ Πρωτοδικείου Ἐριβάν, προστάτης τοῦ ἐν Καυκάσῳ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν δέ τῳ χωρίῳ Καρά - Κούρτ ὁ λίαν φιλόπατρις κ. Γρηγόριος Β. Πολίτωφ, ἱατρός δημοτικός.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τό δημαρχεῖον Μερτενέκ καὶ ἄλλα τινα

τοῦ νομοῦ Ἀρταγάν καίτοι ἐπέμφθη διαταγή περί συλλήψεώς μου, ὡς προπαγανδιστοῦ, συνεπεία πάλιν προδοσίας, ὅτι καταγράφω τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων, εὐτυχῶς οἱ δήμαρχοι Ἑλληνηδες ὄντες, δέν ἐξετέλεσαν τήν διαταγήν. Καί ἐν αὐτῷ δέ τό Κάρς κατά τήν πρώτην ἐκεῖ ἄφιξίν μου ἐκληφθεῖς ὡς ἀξιωματικός, παρηκολουθούμην ὑπό τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας, ἐν ᾗ ὄντες καί δύο Ἑλληνηδες, μέ εἰδοποίησαν, συστήσαντές μοι νά μή πλησιάζω εἰς τά φρούρια. Καί ἐνταῦθα εὐτυχῶς ὁ ἀστυνόμος καί τινές ὑπάλληλοι τῆς ἀστυνομίας εἰσίν Ἑλληνηδες φιλοπάτριδες, ἐνδιαφερόμενοι τά μέγιστα ὑπέρ ἐμοῦ καί τῆς ἀποστολῆς μου καί ἀγγέλλοντές μοι πᾶν, ὅ,τι συνέβαινεν ἐκεῖ κατ' ἐμοῦ. Τῇ ὑποδείξει μάλιστα τοῦ εὐγενεστάτου ἀρχιαστυνόμου ἐπεσκέφθην τόν ἐξοχώτατον κύριον Γενικόν Διοικητήν Κάρς ἐν τῷ μεγάρῳ του, ἀλλά μή εὐρών αὐτόν ἐκεῖ, ἀφῆκα τό ἐπισκεπτήριόν μου εἰς τοὺς ἐκεῖ εὐρισκομένους ἀρχιαστυνόμον Ρῶσσον καί ἀστυνόμον Ἑλληνα. Τοῦτ' αὐτό ἐπραξα καί εἰς Ἀρταγάν, ἐπισκεφθεῖς τόν Κον Νομάρχη, ὃν μή εὐρών ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἀφῆκα τό ἐπισκεπτήριόν μου. Οὕτω δέ κολακευθέντες, καθησύχασαν, μαθόντες ἅμα, ὅτι ἀποτρέπω τοὺς χωρικούς νά μεταναστεύσωσι καί ἔπαυσαν τήν περαιτέρω ἀστυνομικήν ἐπιτήρησιν καί καταδίωξίν μου.

Ἐκ Τυφλίδος, περί ἧς ἀνέφερον τά ῥέοντα ἀνωτέρω, δι' αὐτοκινήτου ἐπεσκέφθην τήν ἐξοχικήν πόλιν Μεγκλῆς, ἐν ᾗ εἰσὶ 30 - 40 οἰκογένειαι ἐλληνικαί ἀνάμικτοι μετὰ ρωσικῶν, ἀρμενίων καί γεωργ'ανῶν, καταγινόμεναι εἰς τό ἐμπόριον καί διάφορα ἐπαγγέλματα. Δέν ἐνεγράφησαν μέν ἰδόντες τήν παλινόστησιν τινῶν οἰκογενειῶν, ἀλλ' εἰσὶ πρόθυμοι, ἅμ' ὡς ἴδωσι τήν μετανάστευσιν τῶν ἄλλων. Ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθην τά 32 χωρία τῆς Τσάλκας, Γενικῆς Διοικήσεως Τυφλίδος. Πλήν τῶν τεσσάρων χωρίων Νταρσόν, Χαντό, Κουμαρέτ καί Τζάν - Μπαχσέ, ἐξ ὧν οἱ μέν κάτοικοι τοῦ Νταρσόν προσῆλθον προθύμως εἰς τό χωρίον Ἀβρανλῆ καί ἐνεγράφησαν κατά πρόσκλησίν μου, λίαν δυσχεροῦς οὔσης τῆς ἐκεῖ μεταβάσεώς μου, οἱ δέ τοῦ Χαντό Ἑλληνηδες, ἀνάμικτοι μετ' Ἀρμενίων, Τούρκων καί Γεωργιανῶν, εἶχον ἤδη μεταναστέυσει εἰς τήν Μακεδονίαν. Παρέμειναν δ' ἐκεῖ περί τὰς 10 οἰκογενείας. Τό χωρίον τοῦτο, πτωχόν, κεῖται μακράν τοῦ χωρίου Ρέχα ἄνευ συγκοινων-

νίας, ἀπόκεντρον καί ὀρεινόν. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐπιστρατεύσεως καί ἐπιτάξεως οὐδὲ βωδάμαξα εὐρίσκετο καί ἠναγκάσθη πεζῇ νά κατέλθω εἰς τό χωρίον Ἀβρανλῆ. Εἰς δὲ τὰ δύο χωρία Κουμαρέτ καί Τζάν - Μπαχτσέ, ὧν τό μὲν Κουμαρέτ, διαιρούμενον εἰς τρία χωρία, περιέχει περί τὰς 300 οἰκογενείας τουρκοφώνους, ἀλλ' ἐχούσας συνείδησιν τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν καί φιλοπάτριδας οὐσας γεωργικάς, κτηνοτροφικάς, ἀλλά πτωχάς μή ἐχούσας γαίαις εἰς τὰ δασώδη, πετρώδη καί ὀρεινά μέρη, τό δὲ Τζάν - Μπαχτσέ, διαιρούμενον ἐπίσης εἰς τρία χωρία, ἔχοντα περί τὰς 140 οἰκογενείας, ἐπίσης τουρκοφώνους, γεωργικάς καί κτηνοτροφικάς, πτωχάς ἄνευ γαιῶν ἰδίων καί καλῶν, λίαν μακράν ὄντα τοῦ χωρίου Παρμαξῆς 30 - 40 βέρστια, δέν ἡδυνήθη νά μεταβῶ ἐλλείψει ἀμάξης ἔνεκα τῆς ἐπιστρατεύσεως καί ἐπιτάξεως, ἀλλ' ἀνέθηκα εἰς τόν ἐλληνοδιδάσκαλον τοῦ χωρίου Ὁβανώφκα, λίαν προθύμως δεχθέντα, νά μεταβῇ, καταγράψῃ καί μοι πέμψῃ τούς καταλόγους. Θά ἐβράδυνε δὲ λίαν ἡ ἐπίσκεψίς μου αὕτη. Ἡ ἐπιστράτευσις κηρυχθεῖσα τῇ 18 Ἰουλίου ἐ.ἔ. μέ κατέλαβεν εἰς τό χωρίον Τζινῆς τῆς Τσάλκας. Οἱ κάτοικοι τοῦ ἐλληνικοῦ χωρίου Παρμαξῆς, ἀσχολούμενοι εἰς τόν θερισμόν τοῦ χόρτου ἀπό πρωῒας μέχρι νυκτός καί ἀπόντες οἱ πλείστοι ἔνεκα τῆς ἐπιστρατεύσεως καί τῆς ἐπιτάξεως τῶν ζώων, ἵππων καί ἀμαξῶν δέν προσῆλθον νά ἐγγραφῶσι πλήν ἐλαχίστων, καίτοι παρέμεινα ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἡμέρας. ἀλλ' ἀνέλαβεν ὁ ἱερεύς τοῦ χωρίου νά συμπληρώσῃ τόν κατάλογον καί μοι πέμψῃ εἰς τό ἐν Βατούμ Β. Προξενεῖον. Κάτοικοι εἰσιν 140 - 150 οἰκογένειαι, καταγινόμεναι εἰς τήν γεωργίαν καί κτηνοτροφίαν, ὁμιλοῦσι τήν τουρκικήν, ἀλλ' ἔχουσιν αἰσθήματα καλά, πατριωτικά, ἐπιθυμοῦντες τήν μετανάστευσιν. Οἱ κάτοικοι ἐν γένει τῶν 32 ἐλληνικῶν χωρίων τῆς Τσάλκας ὁμιλοῦσι τήν τουρκικήν, ταταρικήν, ἀρμενικήν, γεωργιανήν καί ρωσσικήν. Σχολεῖα ἐλληνικά ἀτυχῶς δέν ἔχουσιν. ἀλλ' ἐμφοροῦνται ὑπὸ ἀκραιφνῶν ἐλληνικῶν αἰσθημάτων, καί ἐπιθυμοῦσιν ἅπαντες τήν μετανάστευσιν, ὅπως σωθῶσι τὰ τέκνα των, μή ἐκρωσσιζόμενα. Μή ἔχοντες δὲ γαίαις ἰδίας, ἀλλά κυβερνητικάς, εἰσὶν ἄποροι. Εἰς ὀλίγα χωρία οἱ κάτοικοι ὁμιλοῦσι τήν μικρασιατικήν ἐλληνικήν ὡς καί εἰς τό χωρίον Ἰβανώφκα, ἐν ᾧ χάρις εἰς τόν ἐκεῖ ἐνθουσιώδη πατριώτην ἱερέα Ἀλέξανδρον

Καρύψωφ, διατηρεῖται καὶ ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἀνάμικτον ἐκκλησιαστικόν. Κάτοικοι τῆς Τσάλκας εἰσὶν 25.000 - 30.000, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μεταναστεύσαντες ἐκ τουρκοφώνων χωρίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τινὲς τῶν ἱερέων ἀτυχῶς, ἐπηρεαζόμενοι ἐκ τοῦ μηνιαίου μισθοῦ τῶν 30 ρουβλίων καὶ τῆς δωρεάν μορφώσεως τῶν τέκνων αὐτῶν πρὸς ἐκρωσσισμόν ἐν ταῖς ἱερατικαῖς τῆς Ρωσσίας σχολαῖς, σχεδὸν ἐξερρωσίσθησαν, κολακεύοντες τοὺς Πανσλαυϊστάς καὶ μὴ φροντίζοντες ποσῶς περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτῶν ποιμνίου καὶ ἰδρύσεως ἑλληνικῶν σχολῶν. Μεγίστην ἐθνικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐνίσχυσιν θὰ ἐπέφεραν εἰς τοὺς ἀγαθοὺς αὐτοὺς Ἕλληνας, κινδυνεύοντες νὰ ἐκρωσσιθῶσιν, ἐάν κατ' ἔτος ἢ κατὰ δεύτερον ἔτος ἐγένετο μία ἐπίσκεψις ὑπὸ τινος Ἑλλήνου Προξένου, γνωρίζοντας τὴν ὑψηλὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

Πλὴν τῶν χωρίων τῆς Τσάλκας ἐν τῇ Γενικῇ Διοικήσει Τυφλίδος ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἑλληνικὰ χωρία Μπορτζῶμ, Ἀχαλτσίκ, Ἅγιος Μιχαήλ, Τσιχιζβάρ, Μιχαήλοβο καὶ Τσιατούρ, ὧν τὰ πέντε πρῶτα ἐπεσκέφθην καὶ κατέγραψα τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ἔχοντας πατριωτικώτατα αἰσθήματα καὶ ἐπιθυμίαν νὰ μεταναστεύσωσιν. Εἰς τὰ χωρία ταῦτα, ἔχοντα λουτρά μεταλλικά θειοῦχα καὶ σιδηροῦχα, παραθερίζουσι τὸ θέρος οἱ πλούσιοι τῆς Τυφλίδος. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν εἰσὶ κτηματῖαι, ἔμποροι καὶ ἐπαγγελματῖαι, διατηροῦντες ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ σχολήν, πλὴν τῶν τοῦ χωρίου Μιχαήλοβο, ὄντων ἀναμίκτων μετὰ Ρώσων, Ἀρμενίων καὶ Τατάρων. Εἰς τὸ χωρίον Τσιατούρ, κείμενον παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ρίον καὶ περιέχον περὶ τὰς ἑκατὸν οἰκογενεῖας ἀπόρους, καταγενομένας εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα, δέν μετέβην, καθόσον οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, κτῖσται τὸ πλεῖστον καὶ λιθοξόοι, ἀπουσίαζον εἰς κυβερνητικὰς ἐργασίας ὀχυρωμάτων περὶ τὸ Βατούμ.

Μπατούμ. Τὸ Βατούμ εἶναι πόλις παράλιος, πρωτεύουσα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως, κατοικουμένη ὑπὸ 35.000 κατοίκων, Ρώσων, Τούρκων, Ἀρμενίων καὶ Ἑλλήνων. Ἐχει περὶ τὰς 300 οἰκογενεῖας ἑλληνικὰς ἐκ τῆς Μικρᾶς τῆς πλεῖστον Ἀσίας, καταγινομένας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἡ ἀκμαία ἑλληνικὴ κοινότης Βατούμ διατηρεῖ ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ σχολήν. Τὸ Βατούμ εἶναι λιμὴν ἐμπορικῶ-

τατος καί τό ἐπίνειον τῆς Τυφλίδος καί Κάρς διά τοῦ σιδηροδρόμου Βατούμ - Τυφλίδος - Κάρς - Σαρηκαμῆς. Ἐν Βατούμ ὁμογενεῖς, διακρινόμενοι διά τά ἐθνικά αὐτῶν αἰσθήματα, εἰσὶν οἱ κ.κ. Ἐμ. Ἐμμανουηλίδης, ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἑλλήνου προξένου, ἀπόντος, ἐθνικός ἐργάτης, πολλάς ὑπηρεσίας προσενεγκών εἰς τήν Πατρίδα, Καπογιαννάκης, Μεταξᾶς καί Ἀρβανιτίδης. Ὁ ὑποπρόξενος κ. Σπαθάρης, πρό τινων ἡμερῶν ἀναλαβών τήν ὑπηρεσίαν του, εἶναι καλός πατριώτης καί τοῦ καθήκοντος ὑπάλληλος, ἀντάξιος, νομίζω, τῆς ἀποστολῆς του.

Περί τό Βατούμ ὑπάρχουσιν ὁκτώ ἐλληνικά χωρία, ὧν ἐπεσκέφθην μόνον τό μεγαλύτερον Ἀχαλσέν, ὅπερ περιέχει περί τάς 105 οἰκογενείας, καταγενομένης εἰς τήν γεωργίαν, κηπουρικὴν καί διάφορα ἐπαγγέλματα, ἃς καί κατέγραψα. Ἡ ἐλληνική αὕτη κοινότης εἶναι ἀκμαία μέ αἰσθήματα λαμπρά καί χάρις εἰς τόν ἐνθουσιώδη ἱερέα της Δημ. Π. Πιαστόπουλον διατηρεῖ ἐλληνικὴν ἐκκλησίαν καί σχολὴν τριτάξιον. Τά ἄλλα 7 χωρία: Κορολιστάβ, περιέχον περί τάς 15 οἰκογενείας, Χοῦλα, περιέχον περί τάς 20 οἰκογενείας, Τάκβα, περί τάς 100 οἰκογ., Τσιρούκ - Ουῖσί, περί τάς 16 οἰκογ., Κβηρήλα, περί τάς 60 οἰκογ., Ἀτσκοβα, περί τάς 70 οἰκογ. καί Ὁρταπατώμ, περί τάς 15 - 20 οἰκογενείας, δέν ἡδυνήθην νά ἐπισκεφθῶ, καθόσον οἱ κάτοικοι αὐτῶν τῶν ὀρεινῶν χωρίων, ἀμπελουργοί, κηπουροί καί τό πλεῖστον κτῖσται καί λιθοξόοι, ἀπουσίαζον, ἐργαζόμενοι εἰς τά ὀχυρωματικά ἔργα πέριξ τῶν ὑψωμάτων (λόφων) τοῦ Μπατούμ.

Πότη. Εἰς τήν ἀκμάζουσαν ἄλλοτε ταύτην παράλιον πόλιν χάριν τοῦ μεταλλείου μαγγανεσίου καί τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς κινήσεως καί ἐξαγωγῆς, παρακμάσασαι ἤδη, πολὺ ὀλίγαι οἰκογένειαι ἐλληνικαὶ παραμένουσι 40 - 50, πτωχεύσασαι καί διατηροῦσαι μετὰ δυσκολίας ἐν μικρόν σχολεῖον. Καί τό ἐκεῖ ὑποπροξενεῖον ἐπομένως ἔχον πρόξενον τόν κ. Μανωλόπουλον, εὐρισκόμενον πάντοτε εἰς τήν Ἑλβετίαν καί ἔχοντα ἀναπληρωτὴν τόν κ. Μοσχόπουλον καλόν πατριώτην, εἶναι ὅλως ἄχρηστον καί χρησιμώτατον ἔσται, ἐάν μεταφερθῇ εἰς τήν ἀκμάζουσαν ἤδη παράλιον γειτονικὴν πόλιν Σουχούμ.

Ὅτσεμτσήρ, πόλις παράλιος, ἔχουσα 40 - 50 οἰκογενείας ἐλληνικάς, καταγινομένης εἰς τήν καπνοφυτεῖαν καί γε-

ωργίαν. Πόλις ανάμικτος μετά Ρώσων και άλλων.

Σουχούμ ή Σουχούμ-Καλέ, πόλις παράλιος τοῦ Εὐξεινίου Πόντου, περιέχουσα 20.000 κατοίκους, ἔχει περί τὰς 300 οἰκογενείας ἑλληνικάς, καταγινόμενας εἰς τό ἐμπόριον, γεωργίαν, καπνοφυτεῖαν καί διαφόρους βιοποριστικές τέχνας (κτίσται, λιθοξόοι, ἀρτοποιοί). Πολλοί εἰσι κτηματίαι, ἔχοντες οἰκίας ἀξίας 5.000 - 30.000 ρουβλ., ἃς ἐνοικιάζουσι τό θέρος εἰς τοὺς ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρωσσίας παραθερίζοντας ἐκεῖ πλουσίους. Πολλοί ἀτυχῶς τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν ἐξ ἡμιμαθείας, θρασείας καί ἀγνοίας ἴσως πρός τὰ πάτρια καί ἐλλείψεως συναισθήσεως τοῦ βάρους καί τῆς ἀξίας τοῦ ὀνόματος, ὅπερ φέρουσιν, ἐναβρύνονται νά παρουσιάσωσιν ἑαυτοὺς οὐ μόνον ὡς Ρώσους, ἀλλά καί νά καταδιώκωσι πᾶσαν ἐθνικὴν ἐνέργειαν διὰ παντοίων ραδιουργιῶν. Πλὴν 4 - 5 οὐδεῖς μ' ἐπλησίασεν, οὐδέ νά καταγραφῶσι προσῆλθον, καίτοι προσεκλήθησαν. Ὁ μόνος φιλότιμος, φιλόξενος καί ἐνθουσιώδης ἐκεῖ πατριώτης, ὃς μὲ ὑπεδέχθη μετ' ἀνυποκρίτου χαρᾶς καί συγκινήσεως, παρασχὼν μοι ἅμα καί πᾶσαν πληροφορίαν περί τῆς πόλεως Σουχούμ καί τῶν πέριξ ἑλληνικῶν χωρίων, ἐστὶν ὁ ἱερεὺς Ἀβραάμ (Ἰωαννίδης), Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος καί ἱερεὺς τοῦ νεκροταφείου, ἄξιος παντός ἐπαίνου καί ἠθικῆς ἀμοιβῆς, καθόσον καίτοι διατελεῖ ἐν ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἔμμισθος ἱερεὺς, μοι ἔδωκεν εὐχαρίστως ἐκ τῶν βιβλίων τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἃς ἐζήτησα πληροφορίας καί ὃς κατὰ τὴν ὁμολογίαν δύο ἱερέων Ἑλλήνων, ἐπισκεφθέντων με ἐν τῷ ξενοδοχείῳ, προστατεύει ἀπάσας τὰς Ἑλληνικὰς Κοινότητας, εὐθαρσῶς ἀγωνιζόμενος κατὰ τῶν Πανσλαυϊστῶν. Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ὁμιλουμένη εἶναι ἡ ἑλληνικὴ, ἣν ὁ ἱερεὺς καλῶς κατέχει. Ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη Κοινότης ἔχει σχολὴν πεντατάξιον, κινδυνεύουσιν νά κλείσῃ χάριν τῆς οἰκοδομουμένης ἡδὴ ἐκκλησίας. Περί τό Σουχούμ εἰς ἀπόκρημνα καί ὀρεινὰ δασώδη μέρη, εἰς ἃ ἅμαξά δέν δύναται νά μεταβῇ, ὑπάρχουσιν ἑλληνικά χωρία 16, ἅπερ ἐλλείπει συγκοινωνίας καί τῆς αὐστηρότητος τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου δέν ἐπεσκέφθην, τὰ ἐξῆς: 1) Ἀνδρεέφσκη, περιέχον 52 οἰκογενείας γεωργικάς, κτηνοτροφικάς καί καπνοφυτευτικάς, 2) Μιχαηλόφσκη, 130 οἰκογενείας, καταγινόμενας εἰς τὴν καπνοφυτεῖαν, κτηνοτροφίαν καί

γεωργίαν, 3) Κωνσταντινόφσκη, περιέχον 150 οικογενείας, ασχολουμένας εις τήν αὐτήν ἐργασίαν, 4) Ἀλεξανδρόφσκα, ἔχουσα 60 οικογενείας, 5) Παυλόφσκη, ἔχον 53 οικογενείας, 6) Μαρίνσκη, ἔχον 28 οικογενείας, 7) Αἰκατερήσκη, ἔχον 43 οικογενείας, 8) Μπίρτσκη ἢ Μπούρτσ, ἔχον 180 οικογενείας, 9) Ὀλγωσκη, ἔχον 40 οικογενείας, 10) Γεωργιέφσκη, ἔχον 47 οικογενείας, 11) Ἀγάντα, ἔχουσα 240 οικογενείας, 12) Κουτόρσκα, ἔχουσα 170 οικογενείας, 13) Πετρόφσκη, ἔχον 42 οικογενείας, 14) Δημητρίεφσκη ἔχον 17 οικογενείας, 15) Μανέτα, ἔχουσα 120 οικογενείας καί 16) Πολτάφσκα, ἔχουσα 70 οικογενείας.

Ἄπαντες οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων τούτων καταγίνονται εις τήν καπνοφυτείαν, γεωργίαν καί κτηνοτροφίαν, ἔχοντες οἰκίας καλᾶς ἀξίας 1.000 - 3.000 ρούβλ., ἄς ἐνοικιάζουσι τό θέρος εις τοὺς ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ παραθερίζοντας, ὀλίγα ζῶα καί ὀλίγα χρήματα μετρητά, πλὴν τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Μαρίνσκη, Αἰκατερήνωφ, Γεωργιέφσκη καί Ἀγάντα, οἵτινες εἰσὶ λίαν πλούσιοι.

Γκουνταούτ, πόλις παράλιος, ἔχουσα 60 - 70 ἑλληνικὰς οικογενείας, καταγινόμενας εις τήν καπνοφυτείαν καί γεωργίαν καὶ ἑλληνικὴν σχολὴν διατηρούσας.

Γκάγγρη, πόλις παράλιος, ἔχουσα 100 οικογενείας ἑλληνικὰς, ασχολουμένας εις τήν καπνοφυτείαν καί γεωργίαν.

Ἄντλερ, πόλις παράλιος, περιέχουσα περί τὰς 80 ἑλληνικὰς οικογενείας, καταγινόμενας εις τήν γεωργίαν, καπνοφυτείαν καί ἀλιείαν. Τό πλεῖστον εἶναι πρόσφυγες ἐκ Τουρκίας, ἄποροι καὶ ἄνευ πολλῶν ζώων.

Πέριξ δέ τοῦ Ἄντλερ ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς 5 χωρία, ὧν οἱ κάτοικοι καταγίνονται εις τήν γεωργίαν καί καπνοφυτείαν: 1) Γερέβιτς, ἔχον περί τὰς 100 οικογενείας, 2) Βισόκο, ἔχον περί τὰς 50 οικογενείας, 3) Βαρτάν, ἔχον περί τὰς 80 οικογενείας, 4) Ψάθα, ἔχουσα περί τὰς 100 οικογενείας, 5) Περβήκα, ἔχουσα περί τὰς 30 οικογενείας καί Κράσνα Πολιάνα (Ἐρυθρά πεντάς), ἔχουσα περί τὰς 40 οικογενείας. Καί τὰ χωρία ταῦτα ἐλλείψει συγκοινωνίας δέν ἡδυνάμην νά ἐπισκεφθῶ.

Σότση, πόλις παράλιος, ἔχουσα περί τὰς 100 ἑλληνικὰς οικογενείας, καταγινόμενας εις τήν γεωργίαν, καπνοφυ-

τείαν, ἐμπόριον καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Τινές δ' ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν οἰκίας μεγάλης ἀξίας 50.000 ρούβλ. Ἑλληνικὴ σχολὴ ὑπάρχει ἀλλ' ἄνευ ἐκκλησίας.

Λαζαρόφσκη, πόλις παράλιος, ἔχουσα περὶ τὰς 150 ἑλληνικὰς οἰκογενείας, ἀσχολουμένας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ καπνοφυτεῖαν. Γαίας δὲν ἔχουσιν, οὐδὲ οἰκίας ἀλλὰ μόνον ζῶα καὶ χρήματα ὀλίγα. Ἐκκλησία ἑλληνικὴ δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον σχολὴ ἀνάμικτος.

Τουάψε, πόλις παράλιος, ἔχουσα περὶ τὰς 100 οἰκογενείας ἑλληνικὰς, καταγινομένας εἰς τὴν γεωργίαν, καπνοφυτεῖαν καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα. Ἡ πόλις αὕτη θ' ἀναπτυχθῇ πολὺ χάρις εἰς τὸν κατασκευαζόμενον νέον εὐρύτατον λιμένα καὶ λειτουργοῦσαν ἤδη σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ Ἀρμαβίρ - Μαϊκόπ - Τουάψε, ὧν ἔνεκα μεγίστη ἐξαγωγή σιτηρῶν γενήσεται ἐκεῖθεν. Τούτου δ' ἔνεκα μέγιστα ἐθνικὰ συμφέροντα θὰ ἐξυπηρετήσῃ ἐκεῖ ἓν ὑποπροξενεῖον ἔμμισθον.

Τζούμπγη, πόλις παράλιος, ἔχουσα 40 - 50 οἰκογενείας ἑλληνικὰς, ἀσχολουμένας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ καπνοφυτεῖαν. Ἑλληνικὴ σχολὴ ὑπάρχει.

Γκελεντζίκ, πόλις παράλιος, ἔχουσα 5.000 κατοίκους, ἐξ ὧν περὶ τὰς 110 οἰκογενείας ἑλληνικὰς, καταγινομένας εἰς τὴν γεωργίαν, καπνοφυτεῖαν, ἀλιεῖαν καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα. ἔχει μόνον ἑλληνικὴν σχολὴν ἀνάμικτον. Καταγραφὴ ταύτης ἐγένετο.

Νοβορωσσίσκη, πόλις παράλιος, πρωτεύουσα Γενικῆς Διοικήσεως κατέχουσα 60.000 κατοίκους. Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὑπάρχουσι περὶ τὰς 200, καταγινομένοι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν, καπνῶν καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἡ κοινότης αὕτη διατηρεῖ μόνον σχολὴν ἐξατάξιον ἄνευ ἐκκλησίας. Πρόεδρος τῆς κοινότητος ταύτης τυγχάνει ὁ κ. Α. Σαμουρίδης κτηματίας, πλούσιος, διακρινόμενος διὰ τὴν φιλοπατρίαν καὶ γενναιοδωρίαν του εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν καὶ κοινοτικὴν ἀνάγκην. Ὁ ἐκεῖ Πρόεδρος Κορ Γ. Ζήνων, γνώστης καλὸς τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ δραστήριος, ἄνθρωπος τοῦ καθήκοντος, καίτοι ἄμισθος, ἐκπληροῖ καλῶς τὸν ἐθνικὸν προορισμὸν του, κατορθώσας ἀναιμιάκτως νὰ ἀποκτήσῃ πολλοὺς Ἑλλήνας ὑπηκόους

ἐκ τῶν ἐν Ρωσσίᾳ βιούντων Ἑλλήνων ὀθωμανῶν ὑπηκόων, δι' ὅπερ ἄξιος συγχαρητηρίων ἐστί.

Καπαρντίνκα, ἔναντι τοῦ Νοβορωσσίσκη, ἔχουσα 80 - 100 ἑλληνικάς οἰκογενείας, καταγινόμενας εἰς τήν καπνοφυτεῖαν καί ξυλείαν, ἀπόρους καί μὴ ἐχούσης ἑλληνικὴν σχολήν ἀλλ' ἐκκλησίαν, ἣν κατέλαβον οἱ Ρῶσοι.

Κάτω Μπακάνσκη. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι 40 - 50 οἰκογένειαι ἑλληνικαί, καταγινόμεναι εἰς τήν καπνοφυτεῖαν καί γεωργίαν. Ἡ ὑπάρχουσα σχολὴ δὲν λειτουργεῖ ἐλλείπει πόρων καί ἔνεκα δυσκολιῶν τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως. Εἰς τὰ περίξ ὑπάρχουσι 120 - 150 οἰκογένειαι ἑλληνικαί, καταγινόμεναι εἰς τήν καπνοφυτεῖαν.

Κρίμσκαγια, χωρίον ἑλληνικόν, ἀνάμικτον μετὰ Ρώσων. Περιέχει περί τὰς 350 οἰκογενείας ἑλληνικάς, καταγινόμενας εἰς τήν γεωργίαν, καπνοφυτεῖαν καί διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἡ κοινότης αὕτη διατηρεῖ ἐκκλησίαν καί ἑλληνικὴν σχολήν. Ἐπειδὴ δ' ὁ ἀναλαβὼν τήν καταγραφὴν τοῦ χωρίου τούτου καί τῶν περίξ κ. Χαραλαμπίδης, διευθυντῆς τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς, δὲν ἐξετέλεσε τήν δοθεῖσάν μοι ὑπόσχεσίν του, ἡναγκάσθην νὰ καταγράψω ὅσους εὔρον ἐκεῖ, ἀπόντων πολλῶν εἰς τὰς καπνοφυτείας καί ἐπιστρεφόντων τήν Κυριακὴν, περί ὧν θὰ φροντίσῃ νὰ καταγράψῃ ὁ φιλόπατρις κ. Κατάσης, καί μὴ δυνάμενος ν' ἀναμένω ἀνεχώρησα εἰς Κουτακό ἢ Γρέτσεσκοε Σελένιε, καθαρῶς ἑλληνικόν, ἔχον περί τὰς 130 οἰκογενείας, καταγινόμενας εἰς τήν καπνοφυτεῖαν, γεωργίαν καί ἀμπελουργίαν καί διατηρούσας ἐκκλησίαν καί ἑλληνικὴν σχολὴν ἀνάμικτον. Ἐνεγράφησαν οἱ παρόντες κάτοικοι, αἰσθηματίαι, ὁμιλοῦντες τήν τουρκικὴν καί τήν ἑλληνικὴν. Τοὺς ἀπόντας, ἵνα μὴ παρατείνω τήν ἐκεῖ διαμονήν μου, ἀνέλαβον νὰ καταγράψωσιν ὁ αἰσθηματίας δήμαρχος κ. Ι. Παρσάλωφ μετὰ τοῦ ἐπίσης φιλοπάτριδος ἱερέως κ. Θ. Φιλιππίδου.

Αἰκατερινοντάρ, πρωτεύουσα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κουμπάν, ἔχουσα 80.000 κατοίκους. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ οἰκοῦσιν ἑλληνικαί οἰκογένειαι, καταγόμεναι ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος περί τὰς 300, καταγινόμεναι εἰς τὸ ἐμπόριον καπνῶν, τήν καπνοφυτεῖαν καί ἄλλα διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἡ ἀκμάζουσα αὕτη ἑλληνικὴ κοινότης διατη-

ρεῖ ἐκκλησία καί ἐλληνικήν σχολήν πεντατάξιον. Καί ἐνταῦθα ὁ ὑποσχεθεὶς τὴν καταγραφὴν τῶν ἐπιθυμούντων νὰ μεταναστεύσωσι κ. Δηληγιαννίδης, ἱεροψάλτης, δέν κατῴρθωσε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχασίν του διὰ τε τοὺς Ἑλληνας Αἰκατερινοντάρ καὶ τοὺς ἐν ταῖς πέριξ καπνοφυτείας οἰκοῦντας περί τὰς 1.500 οἰκογενεῖας καπνοφυτευτῶν προσφύγων Τουρκίας, ἀπόρων, ἄνευ οἰκῶν, κτηνῶν καὶ γαιῶν, αἵτινες ἀδυνατοῦσι, φαίνεται, νὰ μεταναστεύσωσιν, ἀναμείναντες νὰ εἰδῶσι τὴν μετανάστευσιν τῶν ἄλλων τοῦ Καυκάσου γεωργῶν. Τινὲς τῶν πλουσίων εἰσὶ πρόθυμοι ν' ἀγοράζωσι γαίας ἐν Μακεδονίᾳ ἐπὶ πληρωμῇ, ἐάν ἡ Σ. Κυβέρνησις ἐπιτρέψῃ. Σημαίνων ὁμογενὴς ἐνταῦθα ἐστὶν ὁ διακρινόμενος διὰ τὰ φιλογενῆ καὶ πατριωτικὰ αἰσθήματα κ. Χρ. Φωτιάδης, Πρόεδρος τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος, ὃς πλουσιώτατος ὦν καὶ στενός πρὸς τὸν Κον Γενικὸν Διοικητὴν, τιμηθέντα δι' ἐλληνικοῦ παρασήμου, σχέσεων ἔχων, προστάτης δέ τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων, λίαν ἐπαξίως δύναται ν' ἀναπληροῖ τὸν ἐν Νοβορωσσίσκῃ Ἑλληνα πρόξενον, ἐάν καταργηθῇ τὸ ἰδρυθέν Γενικὸν Προξενεῖον, ὅπερ οὐδένα λόγον ἔχει καὶ ὅπερ δέον νὰ μεταφερθῇ εἰς Τυφλίδα χάρῃ τῶν ὑψίστων ἐλληνικῶν ἐκεῖ συμφερόντων καὶ ἐθνικὰς ἀξιοπρεπείας καὶ τιμῆς ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀναφέρω. Ἐν ταῖς πέριξ τοποθεσίαις καπνοφυτειῶν (πλατάτταις) δέν μετέβην, ἵνα μὴ βραδύνω καὶ ἀποκλεισθῶ ἐν Ρωσσίᾳ.

Ἀρμαβήρ. Σιδηροδρομικὸς Σταθμός. Πόλις μεγάλη ὑπαγομένη εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Κουμπάν καὶ ἔχουσα 40.000 κατοίκους. Ἑλλήνες σιτέμποροι ἐκ Λακεδαιμόνος εἰσὶ περί τοὺς 30 καὶ ἐκ Μ. Ἀσίας, γεωργοί, περί τοὺς 1.000 ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς πέριξ.

Μαϊκόπ, Γενικῆς Διοικήσεως, Κουμπάν, πόλις κατοικουμένη ὑπὸ 35.000 κατοίκων, ἐν οἷς ἐλληνικαὶ οἰκογένειαι περί τὰς 100 ἐκ Μ. Ἀσίας, καταγινόμεναι εἰς τὸ ἐμπόριον καπνῶν, καπνοφυτεῖαν καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἐκκλησία ἐλληνική δέν ὑπάρχει ἀλλὰ μόνον σχολή, κινδυνεύουσα νὰ κλείσῃ ἐλλείψει πόρων. Δέν ἐνεγράφησαν, ἐπιφυλασσόμενοι. Πέριξ τοῦ Μαϊκόπ εἰς διαφόρους καπνοφυτείας (πλαντάτταις) ὑπάρχουσιν ἐλληνικαὶ οἰκογένειαι περί τὰς 400, πρόσφυγες Τουρκίας, ἀσχολούμεναι εἰς τὴν καπνοφυτεῖαν, φερέοικοι καὶ

ἄποροι, ἐργαζόμενοι εἰς ξένας γαίας. Ἡ καταγραφή καὶ τούτων ἤδη ἦν λίαν δύσκολος, ἀφοῦ ὁ ἀναλαβὼν καὶ ὑποσχεθεὶς κ. Κακουλίδης εἰς 4 μῆνας δέν ἐξετέλεσεν αὐτήν.

Ἀνάπα, τὸ πάλαι Γοργίππιον, πόλις παράλιος, ὑπαγομένη εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Κουμπάν καὶ ἔχουσαν 14.000 κατοίκους, Ρώσους, Ἑλλήνας καὶ Ἀρμενίους. Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι εἰς 220 καταγινόμεναι εἰς τὴν ἀμπελουργίαν γεωργίαν καὶ καπνοφυτεῖαν. Οἱ πλεῖστοι ἔχουσιν ἵππους, ἀγελάδας, οἰκίας ἀξίας 2.000 - 3.000 ρ. καὶ κῆπους μετ' ἀμπέλων ἀξίας 2.000 - 10.000 ρουβλ. Ἐκκλησία ἐλληνικὴ δέν ὑπάρχει ἀλλὰ μόνον σχολὴ πεντατάξιος. Δέν ἠθέλησαν νὰ καταγραφῶσιν, ἐπιφυλασσόμεναι.

Κέρτς, πόλις παράλιος, ἔχουσα 53.000 κατοίκους, ἐν οἷς περὶ τὰς 500 οἰκογενεῖας ἐλληνικὰς ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ Ἑλλάδος, καταγινόμενας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἐκκλησία ἐλληνικὴ ἀρχαία ὑπάρχει καὶ σχολὴ ἐξατάξιος. Ἐνταῦθα χάριν ἐθνικῶν πολυτίμων συμφερόντων δεόν νὰ διορισθῇ ἔμμισθος ὑποπρόξενος, ἀντάξιος τῆς ἀποστολῆς του, μὴ ἐπηρεαζόμενος καὶ μὴ ἐπιδιώκων ἴδια συμφέροντα, καταργουμένων τῶν ἀμίσθων προξενείων, λίαν ἐπιβλαβῶν ὄντων εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὸν ἐκεῖ Ἑλληνισμόν. Οἱ ἄμισθοι πρόξενοι, ἐν οἷς καὶ οἱ ἀξιότιμοι κύριοι ἀδελφοὶ Σβορώνου, καλοὶ πατριῶται, πλούσιοι, ἀλλ' ἀφιερωμένοι εἰς τὸ ἐμπόριον αὐτῶν καὶ ἀπουσιάζοντες τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ἀγγλίαν δέν ἐνδιαφέρονται πολὺ, ὥς ἔδει καὶ δέν ἐμποροῦνται ὑπὸ τῶν εὐγενῶν καὶ ἰδεωδῶν ἐκεῖνων ἐθνικῶν αἰσθημάτων χάριν τῆς ἀλληλουχίας καὶ ἀνυψώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄντ' αὐτοῖς καταλληλότερος καὶ προτιμότερος ἐστὶν ὁ ἐνθερμος πατριώτης καὶ πλουσιώτατος ὁμογενὴς κ. Βλαδίμηρος Κ. Μεσαξούδης, χαίρων μεγίστην ὑπόληψιν παρὰ ταῖς Ἀρχαῖς, ἐάν δέχεται, οὗ ἡ οἰκογένεια πολλάκις πολλὰ προσέφερε καὶ προσφέρει ὑπὲρ τῶν κοινωτικῶν ἰδρυμάτων καὶ τοῦ ἔθνους, ἐάν διατηρηθῇ τὸ ἄμισθον ὑποπρόξενεϊον.

Μαριούπολις, πόλις παράλιος τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης, περιέχουσα 50.000 κατοίκους, Ρώσους, Ἑλλήνας, Ἀρμενίους καὶ Ἑβραίους, ἐξ ὧν 20.000 - 30.000 Ἕλληνες λεγόμενοι, μεταναστεύσαντες ἐκ Κριμαίας κατὰ τὸ 1776 ἐπὶ Αἰκατερί-

νης της Βας, ἔχοντες ἴδια Αὐτοκρατορικά προνόμια ἐπὶ 100 ἔτη, ἐκκλησιαστικά, σχολειακά καὶ δικαστικά, ἐπιτρεπομένης τῆς γλώσσης αὐτῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐν τοῖς σχολείοις, ἐκκλησίαις καὶ δικαστηρίοις, ἅπερ βαθμηδὸν σιωπηλῶς καὶ τεχνηέντως ἀπὸ τοῦ 1862 κατηργήθησαν ὑπὸ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως. Εἶχε δὲ πλέον ταλανισθῇ καὶ λησμονηθῇ ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ὁ Ἑλληνισμός, ὁπότε ἀπὸ τοῦ 1907 τῇ πρωτοβουλίᾳ δι' ἀτρύτων κόπων καὶ μεγάλης αὐταπαρνήσεως καὶ ἐνεργείας ἐπὶ πέντε συνεχῇ ἔτη τοῦ Ἑλλήνος διδασκάλου καὶ ἐθναποστόλου κ. Ν. Δ. Καρανδρέου κατωρθώθη νὰ ἰδρυθῇ ἐλληνικὴ κοινότης, ἐκκλησία καὶ σχολὴ ἐν Μαριουπόλει καὶ ἐν τοῖς περὶ χωρίοις ἐπιτραπῇ καὶ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν ἡ ἵδρυσις ἐλληνικῶν σχολῶν. Ἐπαινος ὀφείλεται εἰς τοὺς μοχθήσαντας ὑπὲρ τῆς ιδέας καὶ τῆς διασώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις ἤδη διατηρεῖ ἀκμαῖα τὰ αἰσθήματα καὶ τὸν ἐθνισμόν του, ὁμιλοῦντος τὴν ἐλληνικὴν, ταταρικὴν, τουρκικὴν καὶ ρωσικὴν. Ἦδη δ' ὑπάρχουσιν 100 - 120 ἐλληνικαὶ οἰκογένειαι, ἀποτελοῦσαι τὴν ἐλληνικὴν κοινότητα, ὧν αἱ 25 - 30 ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καταγινόμεναι εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα.

Περὶ τῆς Μαριουπόλεως ὑπάρχουσι 30 ἐλληνικά χωρία, μεταναστεύσαντα ἐκ Κριμαίας, ἔχοντα 130.000 - 150.000 κατοίκους, γεωργούς, κτηματίας, πλουσίους, ἔχοντας γαίᾳς ιδίας, ἀμάξας, ζῶα πολλὰ καὶ γεωργικά ἐργαλεῖα, οἵτινες, ἀφοῦ διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων αἱ ἐκκλησίαι αὐτῶν καὶ τὰ σχολεῖα, ὁμιλοῦντες τὴν ρωσικὴν καὶ ταταρικὴν καὶ οὐδεμίαν προστασίαν ἔχοντες παρὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν Ἑλλήνων προξένων, εἶχον ἀπολέσει πᾶσαν συνείδησιν τῆς ἐλληνικῆς αὐτῶν καταγωγῆς καὶ ἐθνικότητος. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἀπὸ τινων ἐτῶν καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν ἐνδόξων πολέμων τοῦ 1912 καὶ 1913 ἀφυπνίσθη καὶ ἐξυψώθη τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν αἶσθημα καὶ καυχώμενοι ἤδη λέγουσιν, ὅτι εἶναι Ἑλλήνες, ἐπιθυμοῦντες καὶ τὴν μετανάστευσιν χάριν τῶν τέκνων των, ἵνα μὴ ἐκρωσισθῶσιν. Ἐκ τῶν 30 μεγάλων τούτων χωρίων ὑπάρχει τὸ Παλαιὸ ἢ Μεγάλον Καραούμπα, οἰκούμενον ὑπὸ 600 οἰκογενειῶν, γεωργῶν, πλουσίων καὶ τὸ Μικρὸν Γιαννήσλ (τὸ πάλαι Χαράκλα, Ἡράκλεια), κατοικοῦμενον ὑπὸ 1.000 κατοίκων, γεωργῶν, πλουσίων, ἐχό-

ντων πολλά ζῶα, ἵππους, βοῦς κλπ.

Λυποῦμαι, ὅτι ἔνεκα τοῦ αὐστηροῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἀπετράπην ὑπό πολλῶν χωρικῶν, προσελθόντων πρὸς με ἑξαλλοὶ ἐκ χαρᾶς νά με ἐπισκεφθῶσι καὶ χαιρετήσωσι, δὲν ἐπεσκέφθην ἐπιτοπίως ἅπαντα τὰ χωρία. Ἄλλ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ χωρικοί, λαβόντες παρ' ἐμοῦ τὰς δεούσας πληροφορίας καὶ ὁδηγίας, ὑπεσχέθησαν, ὅτι μετὰ τὸν πόλεμον, φοβούμενοι ἤδη καὶ οὗτοι, θά μοι πέμψωσι τοὺς καταλόγους τῶν κατοίκων τῶν χωρίων, ἐπιθυμοῦντες ἅμα, ὅπως ἔλθῃ ἐνταῦθα ἐπιτροπή τις νά ἐπισκεφθῇ τὰς Ἀθήνας, ν' ἀσπασθῇ τὴν χεῖρα καὶ τοὺς πόδας τοῦ ἐνδόξου τῶν Ἑλλήνων Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Ἐξοχωτάτου Πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος Κυρίου Ἐλ. Βενιζέλου, τῶν λατρευτῶν τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ Ἑλληνισμοῦ, καὶ νά ἐπισκεφθῇ καὶ ἐξετάσῃ τὰς γαίας τῆς Μακεδονίας. Χάριν δὲ τῆς ἐθνικῆς ταύτης περιουσίας τῶν ἀγνῶν ἐλληνικῶν συνοικισμῶν τῆς Μαριουπόλεως φρονῶ, ὅτι ἀναγκαιοτάτη ἐστὶν ἡ μετὰθεσις τοῦ Β. Προξενείου Ταϊγανίου εἰς Μαριούπολιν, ἐν ᾗ τὸ ἐμπόριον ἐσχάτως σπουδαίως ἀνεπτύχθη διεθνῶς καὶ ἐν ᾗ πάντων τῶν σιτηρῶν ἡ φόρτωσις ἤδη γίνεται, πολλῶ μᾶλλον, καθόσον ἤδη τὸ Ταϊγάνιον ἤρξατο νά παρακμάζῃ, μετατοπισθέντος τοῦ ἐμπορίου τῶν σιτηρῶν τὸ μὲν εἰς Μαριούπολιν τὸ δὲ εἰς Ροστόβιον. Εὐτυχῶς δὲ καὶ συγκοινωνία ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ καὶ ἀτμοπλοικὴ μεταξὺ Μαριουπόλεως καὶ Ταϊγανίου.

Διακρίνονται δ' ἐν Μαριουπόλει ἐπὶ φιλοπατρίᾳ οἱ κ.κ. Καρατζῶφ, πρῶην ἀναπληρωτῆς τοῦ Β. Προξενείου, Ν. Καραμάνωφ, δικηγόρος καὶ πρόεδρος τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος, Ἡλ. Πιτσαχτσῆς, δικηγόρος καὶ Νεροφείδης ἔμπορος. Ἐκκλησία ἐλληνικὴ ὑπάρχει καὶ σχολή, ἣτις ἀτυχῶς ἐλλείψει πόρων κινδυνεύει νά κλείσῃ χάριν τοῦ μουσικοῦ χοροῦ τῆς ἐκκλησίας, συσταθέντος τῇ ἀπαιτήσῃ καὶ ἐπιμονῇ τῶν ρωσσοφρόνων καὶ ρωσσοφίλων ἐπιτρόπων τῆς Μαριουπόλεως.

Μπεροτάνσκα, πόλις παράλιος Γενικῆς Διοικήσεως Ταυρίδος, κατοικουμένη ὑπὸ 30.000 κατοίκων, Ρώσων, Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων, ἐν οἷς καὶ 100 οἰκογένειαι ἐλληνικαὶ ὑπάρχουσιν, ἀσχολούμεναι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Πρότερον ὑπῆρχον περισσότεραι οἰκογένειαι, μετοικήσασαι εἰς Μαριούπολιν, Ταϊγάνιον καὶ Ροστό-

βιον, καθόσον καί τό ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν ἡλαττώθη, μεταφερθέν εἰς Μαριούπολιν. Κοινότης ἐλληνική, ἐκκλησία καί σχολή ἐνταῦθα καί τοῖς περίξ χωρίοις δέν ὑπάρχουσιν ἀτυχῶς ἐλλείψει ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας καταλλήλου καί ἀνταξίας. Εὐτύχημα δ' ἐθνικόν ἔσται, ἐάν ἀνατεθῇ αὕτη εἰς τόν ἐκεῖ ἐκατομμυριούχον ὁμογενῆ, ἄτεκνον, κ. Ὁράτιον Κούπαν, ὃς κολακευόμενος διὰ τήν τιμήν ταύτην, πολλά δύναται νά προσφέρῃ εἰς τό ἔθνος δι' ἐθνικάς ἀνάγκας καί νά φροντίσῃ περί τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος, ὅπως λάβῃ μορφήν ἐλληνικήν, ἀποκτώσα τοῦλάχιστον μιάν σχολήν ἐλληνικήν.

Ταϊγάνιον, πόλις παράλιος τῆς Ἀζοφικῆς, κατοικουμένη ὑπό 60.000 κατοίκων, ἐμπορική, ἀκμάζουσα ἄλλοτε καί ἤδη παρακμάζουσα. Ἑλληνικά οἰκογένεια ὑπάρχουσι 300 ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καί Ἑλλάδος, καταγινόμεναι εἰς τό ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν καί ἄλλα ἐπαγγέλματα. Πολλοί ἀτυχῶς ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος καί ἰδίᾳ Κεφαλλῆνες ἐξερρωσίσθησαν διὰ τοῦ γάμου μετά ρωσίδων, μή ἐπιτρεπουσῶν εἰς τά τέκνα αὐτῶν νά ὁμιλῶσι τήν ἐλληνικήν. Τοῦτο ἀτυχῶς συμβαίνει καί εἰς ἄλλας τῆς Ρωσσίας πόλεις καί τῆς Ρουμανίας, οὗ ἔνεκα πολλάι χιλιάδες Ἑλλήνων ἐξερρωσίσθησαν καί ἐξερρουμανίσθησαν. Τολμῶ εἰπεῖν, ὅτι ἡ καταβόθρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰσὶν ἡ Ρωσσία καί ἡ Ρουμανία ἐλλείψει ἐλληνικῶν ἀνέκαθεν εὐλόγων καί προξένων ἀνταξίων τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀποστολῆς. Λέσχαι ἀτυχῶς ὑπάρχουσι καί εἰς τὰς μικροτέρας πόλεις, ἀλλά σκοπός αὐτῶν ἐστί τό χαρτοπαίγνιον ἀποκλειστικῶς καί οὐχί ἡ συγκέντρωσις καί ἀνταλλαγή ἐθνικῶν ἰδεῶν καί φρονημάτων.

Ἐκκλησία ἐλληνική καί σχολή ἐπτατάξιος ὑπάρχει χάρις εἰς τόν δραστήριον καί ἐθνικόν ἐργάτην, μεγαλοϊδεάτην κ. Δόγκαν, προσπαθοῦντα διὰ τῆς οἰκοτροφίας, ἣν ἐν τῇ ἰδίᾳ του οἰκίᾳ ἔχει νά ἐξελληνίσῃ πάντας τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ ρωσσοφώνους μαθητάς Ἑλλήνας ρωσίδων μητέρων. Ἡ σχολή αὕτη, ἐάν καί ἡ Σ. Κυβέρνησις ὑποστηρίξῃ τήν μεγάλην τοῦ κ. Δόγκα ιδέαν συμφώνως τῷ περί ἐκπαιδεύσεως νόμῳ, θά καταστῇ γυμνάσιον, μεγάλη τοῦ γένους ἐν Ρωσσίᾳ σχολή καί κέντρον ἐθνικῆς μορφώσεως, ἣν δέν ἀμφιβállω ποσῶς, ὅτι θά ὑποστηρίξῃ πρὸς δόξαν τῆς Πατρίδος. Θά ζητήσῃ ἐκεῖ τήν ἄδειαν νά σχηματίσῃ καί ὀγδόην τάξιν, ἀδυνάτου ὄντος νά δοθῇ ἄδεια διὰ

μεγαλειτέραν ταύτης τάξιν. ἀλλά κατ' οὐσίαν θά ἔχη 11 τάξεις, πλήρες δηλαδή γυμνάσιον, προσλαμβάνων καθηγητάς ἐντεῦθεν, ἅμ' ὡς ἡ Σ. Κυβέρνησις ἀναγνωρίσῃ τὴν σχολὴν Ταϊγανίου ἰσοβάθμιον τοῖς γυμνασίοις τοῦ Κράτους. Ὁ Πρόξενος Κοσ᾽ Ἀνινος πρό τινων ἡμερῶν (...).

Ροστόβιον, μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις τῆς Ἀζοφικῆς, ἔχουσα 300.000 κατοίκους, ἐν οἷς καὶ 300 ἑλληνικάς οἰκογενείας ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καταγινόμενας εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἐκκλησία ἑλληνικὴ θαυμασία ὑπάρχει, ἔχουσα ἱερέα καὶ διάκονον, ἐνθέρμους πατριώτας. Σχολὴ δὲ πεντατάξιος μετὰ καλοῦ ἐθνικοῦ προσωπικοῦ, ἀνάμικτος. Ἡ σχολὴ καὶ δύο οἰκήματα διδασκάλων καὶ ἱερέως ἰδρύθησαν δαπάνῃ τῶν ἀποδήμων φιλογενῶν Θεοφάνη καὶ Ροδοπούλου καὶ τινων ἄλλων. Πρόξενος δ' ἐνταῦθα ἐστὶν ὁ κ. Δ. Κριεζῆς, λίαν δραστήριος, ἀξιοπρεπὴς καὶ ἀντάξιος τῆς ὑψηλῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ μεγάλου ὀνόματός του. Εἴθε νὰ εἴχωμεν παντοῦ τοιοῦτους ἀμίσθους προξένους, τιθεμένους τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος ὑπεράνω τοῦ ἰδίου αὐτῶν συμφέροντος.

Θεοδοσία, πόλις παράλιος τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὑπαγομένη εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Ταυρίδος καὶ ἔχουσα 40.000 κατοίκους, ἐν οἷς 200 οἰκογενείας ἑλληνικάς, ὧν μόνον 7 - 8 ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν. Αἱ ἄλλαι ὁμιλοῦσι τὴν ρωσσικὴν, ἐκρωσσισθεῖσαι σχεδόν, ἀσχολούμεναι εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἑλληνικὴ ἐκκλησία ὑπάρχει καὶ σχολὴ τριτάξιος ἀνάμικτος, συντηρούμεναι ἐκ τοῦ μεγάλου κληροδοτήματος Ἐμμανουὴλ καὶ Σμαράγδας Γραμματικοπούλου ἐκ Θεσσαλονίκης διὰ διαθήκας κατὰ τὸ 1825 ἐκ κτηματικῆς περιουσίας, γαιῶν 18.000 ντεσετίνων, ἐνός χανίου καὶ δάσους 222 ντεσετ. ἀξίας 5 ἑκατομμυρίων ρουβλίων, ἧτις ἀποφέρει εἰσόδημα 130.000 - 140.000 ρουβλίων καὶ 200.000 ρ. ἐάν γείνη καλὴ διαχείρησις. Ἐκ τούτων τὸ 1/3 ἀφῆκεν εἰς τοὺς κληρονόμους τὰ δὲ 2/3 διὰ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν σχολὴν καὶ φιλανθρωπικοὺς ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς. Ἡ διαθήκη αὕτη ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν τὸ 1870. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κληροδότου ἡ περιουσία αὕτη κατασπαλάται κακὴν κακῶς ὑπὸ τῶν κληρονόμων καὶ μελῶν τινων ρωσσοφρόνων τῆς κοινότητος καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ νῦν

κληρονόμου Εὐγενίου Μητροφάνους Γραμματικῶφ μετὰ κλί-
κας ἐπιτρόπων καὶ τοῦ πρώην Ἀρχιμανδρίτου Ἀμβροσίου
Πλειανθίδου, ἥδη δ' ἀτυχῶς Ἀρχιερέως ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἔμαθον,
πρὸς ἴδιον χρηματισμόν. Ἦδη δὲ κινδυνεύει νὰ περιέλθῃ εἰς τό
δημαρχεῖον Θεοδοσίας ἐγεῖραν ἀγωγὴν. Ἱερεὺς νῦν τυγχάνει ὁ
ἐξ Ἰμβρου ρωσσομαθῆς Θ. Εὐστρατιάδης, ἀγωνιζόμενος διὰ
τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς νὰ διασώσῃ ταύτην. Ὅτι ἱερεὺς καὶ
ὁ διδάσκαλος δὲν πληρώνονται ὑπὸ τοῦ κληρονόμου, καταλα-
βόντος βία τό ταμεῖον ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἵνα κλείσῃ τό σχο-
λεῖον καὶ ἡ ἐκκλησία.

Πρὸς διάσωσιν τῆς σπουδαίας ταύτης διαρπαγείσης
περιουσίας δέον νὰ ληφθῇ πρόνοια καὶ ἐνέργεια σύντονος ὑπὸ
τῆς Σ. Κυβερνήσεως, πεμπούσης ἐκεῖ κατάλληλον ἀντιπρόσω-
πον καὶ τοιοῦτος, νομίζω, εἶναι ὁ ἐν Ὁδησσῷ Γεν. Πρόξενος,
δραστήριος καὶ ἐθνικός ἐργάτης κ. Ἑμ. Καψαμπέλης, ὅς, ἐξε-
τάζων τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐπηρεάζων πολὺ τὴν ἐπιτροπὴν καὶ τὸν
κληρονόμον, δύναται διὰ τοῦ ἐν Πετροπόλει δραστηρίου Πρέ-
σβεως κ. Ι. Δραγούμη νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα καὶ μάλιστα
σήμερον, ὅποτε φιλελληνικώτατος ἄνεμος ἐν Ρωσσίᾳ πνέει.
Πρόξενος ἄμισθος ἐκεῖ τυγχάνει ὁ κ. Μ. Σαραντινάκης, Κρής
τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ γεννηθεὶς ἐκεῖ, μηχανικός τοῦ λιμένος,
ὁμιλῶν μόνον τὴν ρωσικὴν καὶ ἐλάχιστα ἑλληνικά. Τοῦτον
ἀπόντα ἀτυχῶς δὲν ἠδυνήθην νὰ ἶδω καὶ γνωρίσω.

Γιάλτα, πόλις παράλιος τοῦ Εὐξείνου Πόντου, κατοι-
κουμένη ὑπὸ 25.000 κατοίκων, Ρώσων, Ἑλλήνων, Τατάρων,
Ἀρμενίων καὶ Ἑβραίων, ἐν οἷς ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι περὶ τὰς
300 ὑπάρχουσιν ἐν Γιάλτᾳ καὶ 3.500 ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις, κα-
ταγινόμεναι ἐκ Μ. Ἀσίας, τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος καὶ ἐντό-
πιοι ρωσσόφωνοι τῆς Κριμαίας, διατηροῦσαι ἑλληνικὰς σχο-
λὰς ἰδιοκτῆτους πενταταξίους καὶ τριταταξίους, ἀξίας 90.000 -
100.000 ρουβλίων. Οἱ κάτοικοι τῆς Γιάλτας ἀσχολοῦνται εἰς τό
ἐμπόριον καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἐν Γιάλτᾳ ἑλληνικὴ ἐκ-
κλησία δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς, ἀλλὰ μόνον σχολὴ πεντατάξις,
ἐνῶ ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις ὑπάρχουσι μετὰ Ἑλλήνων ἱερέων.
Παρά τὴν Γιάλταν 5 βέρτσια μακρὰν ὑπάρχουσι τὰ ἀπέραντα
αὐτοκρατορικά δασώδη κτήματα ἐν Λειβαδία, ἢ Λειβαδίσις,
θέσει μαγευτικῇ, ἀνάκτορα καὶ ἐκκλησίαι καὶ τό Μέγα Ἀνά-

κτορον τοῦ Μ. Δουκὸς Γ. Μιχαήλοβιτς, ἐν οἷς κατ' ἔτος ἡ Α.Μ. ὁ Τσάρος καὶ ἡ Χαριτωμένη Ἑλληνοπούλα μας Πριγκίπισσα Μαρία οἰκογενειακῶς παραθερίζουσι. Τούτων ἕνεκα καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ πρόοδον τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνισμοῦ ἀνάγκη ἐπείγουσα ἐστὶν ἡ ἵδρυσις ὑποπροξενείου ἐμμίσθου. Πρὸς ἀνάληψιν δὲ ἀμίσθου ὑποπροξενείου, ἐάν δὲν ἰδρυθῇ ἔμμισθον, ἀξιοπρεποῦς καὶ ἔθνοπρεποῦς εἰσὶν ἐκεῖ ἀντάξιιοι οἱ ἐνθουσιώδεις ὁμογενεῖς κ.κ. Κωνσταντῖνος Ν. Φόλτωφ μεγαλέμπορος καὶ ὁ ἐκεῖ τό πλεῖστον παραμένων πλούσιος καὶ φιλόπατρις ὁμογενής κ. Γρηγόριος Κ. Μεσαξούδης, ἄκληρος, οἵτινες, γενναιόδωροι εὐεργέται ὄντες, πολλὰ δύνανται νὰ προσφέρωσιν εἰς τε τὴν κοινότητα, χρεωθεῖσαν διὰ τὴν ἵδρυσιν μεγαλοπρεποῦς σχολῆς καὶ εἰς τὸ ἔθνος, ὄντες ἄξιοι καὶ ἠθικῆς δικαίας ἀμοιβῆς διὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἐθνικὴν των δρᾶσιν.

Πέριξ τῆς Γιάλτας ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς ἑλληνικά χωριά:

Δυτικῶς: Ἀούτκα, Σημεῆς, Γάσπαρα, Μεσοχωῖρος, Ἀλοῦπκα, Κικκῆς μέχρι Παϊντάρ, 50 βέρτσια ἀπὸ Γιάλτης, ἔχοντα περὶ τὰς 1.500 οἰκογενεῖας ἑλληνικάς, ἀσχολουμένας εἰς τὴν καπνοφυτείαν, ἀμπελουργίαν καὶ κηπουρικὴν.

Ἀνατολικῶς: Νικήτα, Μπουρτζοῦφο, Λαμπάτια μέχρις Ἀλούστης, κατοικοῦμενα ὑπὸ 2.000 περίπου οἰκογενειῶν, ἀσχολουμένων εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, κηπουρικὴν καὶ καπνοφυτείαν.

Σεβαστούπολις, πόλις παράλιος τοῦ Εὐξείνου ἐκ τῶν πρώτων πολεμικῶν λιμένων τῆς Ρωσσίας, ἐν ᾧ ὑπάρχει ὁ Ναύσταθμος καὶ παραμένει ὁ ρωσικὸς στόλος τοῦ Εὐξείνου. Κατοικεῖται ὑπὸ 60 χιλιάδων κατοίκων, ἐν οἷς περὶ τὰς 300 οἰκογενεῖας ἑλληνικάς, ἐκ Μ. Ἀσίας, Κριμαίας καὶ Ἑλλάδος, ἀσχολουμένας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Σεβαστουπόλεως διατηρεῖ ἐκκλησίαν καὶ ἐξατάξιον σχολὴν ἀνάμικτον, ᾧν ἰδρυτὴς ἦν ὁ ἀείμνηστος Β. Θεολόγος, προικοδοτήσας ἅμα ταύτας δι' 25.000 ρουβλίων, δι' ᾧν οἱ ἐκτελεσταὶ ἵδρυσαν κτήματα, ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ὁποίων συντηρεῖται ἡ σχολή, πληρώνεται ὁ ἱερεὺς καὶ βοηθοῦνται καὶ οἱ πτωχοί. Τό ἐκεῖ ἄμισθον ὑποπροξενεῖον διευθύνει λίαν ἀξιοπρεπῶς καὶ ἔθνοπρεπῶς ὁ ρέκτης καὶ φιλόπατρις κ. Ἀποστολίδης, ἀναπληρωτῆς τοῦ κ. Ν. Γρυπάρη, διαμένοντος

διαρκῶς ἐν Βωλίῃ μετὰ τοῦ ἐτέρου ἀδελφοῦ του κ. Π. Γρυπάρη, ἐπίσης ὑποπροξένου ἀμίσθου Κιέβου, ἐχόντων κτήματα, πλουσιωτάτων. Ὁ ἐν Κιέβῳ ὅμως κ. Π. Γρυπάρης ἔχει ἀναπληρωτὴν νεανίαν τινα κ. Στυλ. Βασιλειάδην, μάλιστα τοῦ ἐν Κιέβῳ Ἑλληνισμοῦ, ἔχοντος πολλὰ παράπονα, μὴ εἰσακουόμενος παρὰ τοῦ μακρὰν διαμένοντος κ. ὑποπροξένου, ὅπως ἀντικαταστήσῃ αὐτόν δι' ἐτέρου φιλοπάτριδος. Δέον ὅθεν νὰ καταργηθῶσι τὰ προξενικά ταῦτα τσιφλίκια, διοριζομένων ἐμίσθων ὑποπροξένων καταλλήλων πατριωτῶν πρὸς χαράν, ἐνίσχυσιν καὶ πρόοδον τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ Ἑλληνισμοῦ.

Πέριξ δὲ τῆς Σεβαστουπόλεως ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς ἐλληνικά χωρία: Παϊντάρ, ἔχον περὶ τὰς 50 οἰκογενείας, γεωργικάς, Καμάρες, ἔχον περὶ τὰς 60 οἰκογενείας, γεωργικάς, Σκέλε, ἔχον περὶ τὰς 25 οἰκογενείας, γεωργικάς, Καρανή, ἔχον περὶ τὰς 50 οἰκογενείας, γεωργικάς, Κερμαντσούκ, ἔχον περὶ τὰς 30 οἰκογενείας, γεωργικάς, Λάκα, ἔχον περὶ τὰς 40 οἰκογενείας, γεωργικάς, Καρατσόλικ, ἔχον περὶ τὰς 15 οἰκογενείας, γεωργικάς, Ἀλσοῦ, ἔχον περὶ τὰς 50 οἰκογενείας, γεωργικάς καὶ Μπαλουκλαβᾶς, χωρίον παράλιον, ἔχον περὶ τὰς 300 οἰκογενείας, καταγινομένης εἰς τὴν ἀλιείαν, ἀμπελουργίαν καὶ καπνοφυτεῖαν. Ναυτικοὶ ἑξοχοὶ καὶ ἀτρόμητοι, Ἀγγλοὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης καλούμενοι, ἐνθουσιώδεις δὲ πατριῶται, ὁμιλοῦντες ρωσικὴν, τουρκικὴν καὶ ἐλληνικὴν μικρασιατικὴν.

Συμφερόπολις. Πρωτεύουσα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ταυρίδος, κατοικουμένη ὑπὸ 80.000 κατοίκων, Ρώσων, Ἑβραίων, Τατάρων, Ἀρμενίων καὶ Ἑλλήνων. Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ὀνομαστικαὶ ρωσσόφωνοι καὶ φιλόρωσσοι εἰσὶν 150, πραγματικά ὅμως 40 - 50 ἐξ ἐντοπίων τῆς Κριμαίας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καταγόμεναι. Ἡ παρακαμάζουσα καὶ ἐξαφανιζομένη αὕτη ἐλληνικὴ κοινότης ἐλλεῖπει καταλλήλου πρὸς δρᾶσιν προσώπου καὶ προξενικῆς τιнос ἐποπτείας, ἐνθαρρύνσεως καὶ ἐνισχύσεως, διατηρεῖ μόνον νηπιαγωγεῖον καθαρῶς ἐλληνικόν, τό δὲ ἄλλο σχολεῖον σχεδόν ρωσσικόν, ἔχον καὶ ἓνα Ἑλληνα διδάσκαλον ἀγράμματον, καίτοι ὁ ἐκ Τραπεζοῦντος ἀείμνηστος ὁμογενὴς Μπαράκωφ ἐκληροδότησεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν ταύτην κοινότητα κτηματικὴν περιουσίαν, ἀποδίδουσαν εἰσόδημα 8.000 - 10.000 ρουβλίων πρὸς συ-

ντήρησιν σχολείου καί πτωχῶν. Ὁ ἱερεὺς φιλόρωστος ἀτυχῶς, συνεταιρισθεὶς μετὰ τῶν ρωσοφώνων πρὸς ἰδιοτέλειαν καί χρηματισμόν, ἀπέκλεισε τῆς κοινοτικῆς ἐπιτροπῆς τοὺς ἐξ Ἑλλάδος καί Τουρκίας, ὡς ξένους ὑπηκόους, προσπαθῶν πρὸς χαράν τῶν Πανσλαυϊστῶν νά καταργήσῃ καί τό νηπιαγωγεῖον. Ἀλλ' ἔστω ἔτι καιρὸς νά προληφθῇ ἡ τελεία καταστροφή καί ὁ ἐκρωσσισμός καί τῆς ἑλληνικῆς ταύτης κοινότητος, ἐάν ἡ Σ. Κυβέρνησις σπεύσῃ νά διορίσῃ ἐκεῖ ἔμμισθον ὑποπροξενεῖον διὰ καταλλήλου φιλοπάτριδος ὑποπροξένου, δυναμένου νά διευθύνῃ ἐν τῷ μέσῳ διαμένοντος, καί τό ὑποπροξενεῖον Σεβαστουπόλεως, τρεῖς ὥρας μόνον σιδηροδρομικῶς ἀπεχούσης τῆς Συμφεροπόλεως καί 2 ὥρας δι' αὐτοκινήτου τῆς Εὐπατορίας. Ἐν ἐναντίᾳ δέ περιπτώσει δύναται νά διορίσῃ ἐκεῖ ὡς ἄμισθον ὑποπρόξενον τόν λίαν δραστήριον καί ἐθνικόν ἐργάτην λόγιον κ. Ν. Καρανδρέου, διδάσκαλον, δυνάμενον οὐ μόνον ἐν τῇ πόλει ἀλλὰ καί τοῖς πέριξ χωρίοις, ἔχοντα τήν γνωριμίαν καί εὖνοιαν τοῦ ἐπισκόπου Συμφερουπόλεως, Γεωργιανοῦ, λίαν φιλέλληνος, καί ἐν Μελιτοπόλει νά ἐπιτύχῃ τήν ἰδρυσιν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῶν σχολῶν. Λίαν δέ συντελεστικόν καί ἀναγκαῖον ἐστίν ἡ παρασημοφορία τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Ταυρίδος ἐξοχωτάτου Κου Νικολάου Λαβρινόφσκη.

Εὐπατόρια, πόλις παράλιος τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὑπαγομένη εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Ταυρίδος καί ἔχουσα 25.000 κατοίκους Ρώσους, Τατάρους, Ἀρμενίους καί Ἑλλήνας. Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι εἰσὶ 200 ἐντόπιοι ἐκ Μ. Ἀσίας καί Ἑλλάδος, ἀσχολούμεναι εἰς τό ἐμπόριον καί διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἡ καλὴ αὕτη καί ζωηρά κοινότης διατηρεῖ χάρις εἰς τὰς πατριωτικὰς ἐνεργείας τοῦ κ. Ἐμ. Καψαμπέλη, Γεν. Προξένου Ὀδησοῦ, σχολὴν τριτάξιον ἀνάμικτον καί ἰδρύει ἡδὴ ἐκκλησίαν.

Καταλληλότεροι ἐνταῦθα τοῦ νῦν ὑπάρχοντος διὰ τὴν ἑλληνικὴν προξενικὴν ἀντιπροσωπείαν εἰσὶν οἱ κ.κ. Σέργιος Ἰβάνοβιτς Δεμερτζῆς, ἄκληρος, μορφωμένος, κτηματίας, πλουσιώτατος, ἐπιρροὴν μεγίστην ἔχων παρὰ ταῖς ἀρχαῖς καί πολλὰ προσφέρων εἰς τε τὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητος καί τοῦ ἔθνους, ἄξιος ἠθικῆς ἀμοιβῆς δι' ἐνός παρασήμου, ὅπερ θέλει

κεντήση τήν φιλοδοξίαν καί φιλοτιμίαν του πρὸς ὠφέλειαν μεγίστην τῆς κοινότητος καί τοῦ ἔθνους καί ὁ κ. Ἡλίας Ζωχιός (Ζαχέεφ) κτηματίας, πλούσιος καί ἄγαμος ἐκ Κεφαλληνίας. Πέριξ δέ τῆς Εὐπατορίας ὑπάρχουσι 10.000 - 15.000 Ἕλληνες γεωργοί. Καί τέλος εἰς τήν Γενικὴν Διοίκησιν τῆς Ταυρίδος ἐν γένει ὑπάρχουσι περὶ τὰς 50.000 Ἑλλήνων τῆς Κριμαίας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν ἄνω ἐκτεθέντων, Κύριε Πρόεδρε, δύναται νά λάβῃ ἡ Σ. Κυβέρνησις μίαν εἰκόνα πιστὴν καί ἰδέαν τοῦ ὅλου σχεδόν ἐν Καυκάσῳ τῆς Ρωσσίας Ἑλληνισμοῦ, τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ταύτης περιουσίας, ὑπὲρ ἧς τόσον θερμόν ἐνδιαφέρον καί πατρικὴν στοργὴν ἐπεδείξατο. Τό ἐπ' ἐμοὶ ἔπραξα πᾶν ὅ,τι ἡδυνάμην μεθ' ὅλας τὰς δυσχερείας ἔνεκεν ἐλλείψεως ὁδῶν καί συγκοινωνίας εἰς τὰ ἄγρια Καυκάσια ὄρη, ἔνεκα τοῦ διαρκοῦς ἐν τῇ Γενικῇ Διοικήσει τοῦ Κάρς στρατιωτικοῦ νόμου καί τῆς ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως, ἣν εἶχον ἐπὶ τινα χρόνον καί τοῦ ἐκ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου κηρυχθέντος καθ' ὅλην τήν Ρωσσίαν στρατιωτικοῦ νόμου, ἔνεκα τῶν καιρικῶν καταστάσεων καί τῆς ἀδιακόπου βροχῆς κατὰ Μαΐον, Ἰούνιον καί Ἰούλιον καί τοῦ προρρηθέντος ἀτυχήματός μου, ὅπως ἐκτελέσω πιστῶς καί ἀκριβῶς τήν εὐμενῶς δοθεῖσάν μοι προφορικὴν καί γραπτὴν Ὑμῶν παραγγελίαν καί ἐπιθυμίαν. Ἐξύψωσα καί ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσα τό ἐθνικόν ἐκεῖ φρόνημα. Ἐπαφίημι δ' Ὑμῖν νά κρίνητε, ἐάν ἐδικαίωσα τὰς προσδοκίας Ὑμῶν. Διὰ τήν ἐπελθοῦσαν μικρὰν βραδύτητα, πιστεύω, ὅτι ἔχοντες ὑπ' ὧσιν πάντα τὰ ἐκτεθέντα καί τὰς δυσχερείας, ἅς συνήντησα, θά μέ δικαιώσητε.

Εὐτύχημα, Κύριε Πρόεδρε, διὰ τήν Πατρίδα ἔσεται, ἐάν λάβῃ σάρκα καί ὅστ' ἡ ἐθνικὴ αὕτη μετανάστευσις τῶν ἀρίστων γεωργῶν καί κτηνοτρόφων, ἀκραιφνῶν πατριωτῶν, ἧτις καί μόνῃ δύναται νά ἐξελληνίσῃ τήν Μακεδονίαν καί νά μεταβάλλῃ ταύτην εἰς χώραν γεωργικὴν καί κτηνοτροφικὴν. Ἀλλὰ πρὸς πλήρη ἐπιτυχίαν καί εὐόδωσιν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου μεγάλου ἔργου δεόν, ὡς ἀνέφερον Ὑμῖν καί ἀπὸ 14 Μαΐου καί 16 Ἰουνίου ἐ.ἔ. νά ληφθῶσιν ὑπὸ τῆς Σ. Κυβερνήσεως τὰ ἐξῆς σπουδαῖα μέτρα:

1. Δέον νά γείνῃ ἡ δέουσα ἐνέργεια διὰ τῆς ἐνταῦθα Ρωσικῆς

Πρεσβείας καὶ τῆς ἐν Πετροπόλει Β. Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, ὅπως ἡ Σ. Ρωσικὴ Κυβέρνησις, ἡ τόσον προθύμως καὶ εὐχαρίστως χορηγοῦσα τὰ διαβατήρια τοῖς μεταναστεύουσιν Ἑλλησι, Ρώσσοις ὑπηκόοις, πλήν τῶν στρατευσίμων, ἐπιτρέψη τὴν ἐλευθέραν πώλησιν τῶν γαιῶν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων Ντουμποβοπάλκα, Νοχούτ καὶ ἄλλων τινων, ὧν οἱ μὲν τῆς Ντομποβοπάλκας ἔχουσιν ἐπίσημα ἔγγραφα ἀγορᾶς, οἱ δὲ τοῦ Νοχούτ καίτοι ἀπέτισαν τὴν ἀξίαν τῶν γαιῶν αὐτῶν 400.000 - 500.000 ρουβλίων, δέν κατώρθωσαν νὰ λάβωσι συμβόλαια ἐπίσημα.

2. Ἡ Σ. Ρωσικὴ Κυβέρνησις, ἀπαγορεύουσα εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἑλληνικῶν χωρίων τοῦ Καυκάσου τοὺς μεταναστεύοντας νὰ πωλῶσι τὰς οἰκίας αὐτῶν, σταύλους, ἀχυρῶνας καὶ ἀποθήκας εἰς Τούρκους καὶ Ἀρμενίους γείτονας, δέον νὰ παρακληθῇ, ὅπως ἀγοράσῃ ταύτας κατὰ τὴν διατίμησιν, τὴν πέρυσι κατὰ διαταγὴν τῆς γενομένην μετὰ τῆς καταγραφῆς τῶν χωρικῶν κατοίκων, ἵνα μὴ κατεδαφίζωνται καὶ ἡ ξυλεία αὐτῶν πωλεῖται ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς, ὅπερ λίαν ἄδικον καὶ ἐπιζημιον τοῖς ἰδιοκτηταῖς.

3. Νὰ ληφθῇ ἡ δέουσα πρόνοια διὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς σχολεῖα τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, δαπανησασῶν ποσὰ μεγάλα, ὅπως ἡ Σ. Ρωσικὴ Κυβέρνησις ἀγοράσῃ αὐτὰ καὶ αἱ ρωσικαὶ ἀρχαὶ μὴ ἀπαγορεύωσι τὴν μετακόμισιν τῶν πολυτίμων ἡμῶν ἀμφίων καὶ σκευῶν τῶν ἐκκλησιῶν.

4. Δέον νὰ γείνη ἡ δέουσα ἐνέργεια, ὅπως ἡ Σ. Ρωσικὴ Κυβέρνησις διατάξῃ τὰς κατὰ τόπους ἀρχὰς νὰ μὴ ἀπαγορεύωσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας καὶ ἐπιτροπὰς τῶν ἐκκλησιῶν νὰ ἀναλάβωσι τὰς εἰς διαφόρους τραπέζας χρηματικὰς καταθέσεις, λίαν σεβαστάς, κοινοτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς.

5. Δέον νὰ γείνη ἡ δέουσα ἐνέργεια καὶ συνεννόησις μετὰ τῆς Σ. Ρωσικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις, εὐνοοῦσα τὴν μετανάστευσιν, χορηγεῖ προθύμως τὰ διαβατήρια διὰ πολλοὺς εἰς διαφόρους λόγους καὶ ἰδίᾳ διότι οἱ Ἕλληνες τοῦ Καυκάσου οἱ μὲν Ρῶσσοι ὑπῆκοοι ἀρνοῦνται νὰ ὑπηρετήσωσιν εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν, κακοποιοῦμενοι, καὶ λιποτακτοῦσι συνήθως, προτιμῶντες νὰ ὑπηρετήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα των Ἑλλάδα, οἱ δὲ ὑπῆκοοι ὀθωμανοὶ ἀρνοῦνται καὶ ἀνθίστανται εἰς τὴν ἀπαίτη-

σιν τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν ν' ἀποκτήσωσι τήν ρωσικὴν ὑπηκοότητα, προτιμῶντες πολλάι χιλιάδες Ἑλλήνων νά μένωσιν ὀθωμανοὶ ὑπῆκοοι, ὅπως πρό τῆς μεταναστεύσεως αὐτῶν δοθῇ ἄδεια γενικὴ παρά τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν, ἵνα γείνη ἡ μετανάστευσις ἄνευ διαβατηρίων, ἢ ἂν τοῦτο δέν ἐπιτραπῇ, νά χορηγῶσι τὰ διαβατήρια ἀντί 3 - 5 ρουβλίων καὶ οὐχί 25 δι' ἕκαστον ἄτομον, ἀρχηγόν οἰκογενείας, ὅπερ, ἐάν ἔχη 4 υἱοὺς ἐνηλίκους, καίτοι ἀποτελοῦντας μίαν καὶ τήν αὐτὴν οἰκογένειαν, πληρώνει δι' ἕκαστον υἱόν 25 ρούβλια, ἥτοι τό ὅλον 100 ρούβλια μία οἰκογένεια καί

6. Δέον νά ληφθῇ πρόνοια περί τῶν Ἑλλήνων ἱερέων, διδασκάλων τῆς τε ἐλληνικῆς καὶ τῆς ρωσικῆς γλώσσης, ὑπαλλήλων ἀστυνομικῶν, ταχυδρομικῶν, χωροφυλάκων, ὑπαξιωματικῶν καὶ τινων ἀξιωματικῶν, οἵτινες εἰσὶν ἐκεῖ οἱ πρόσκοποι καὶ προστάται τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνθουσιώδεις, ὅπως μὴ ὄντες γεωργοὶ καὶ μὴ δυνάμενοι νά καλλιερῶσι τήν γῆν, τύχωσι προστασίας τινός κυβερνητικῆς, ἵνα πορίζωνται τὰ πρὸς τό ζῆν.

Ὡς πρὸς τό ζήτημα δέ τῶν ἐλληνικῶν διαβατηρίων διὰ τούς ἐν Ρωσίᾳ Ἑλληνας ὑπηκόους Ὀθωμανούς, περί οὗ ἔγραφον Ὑμῖν, ὡσεὶ προέβλεπον τόν ρωσσοτουρκικόν πόλεμον, ἐνδιαφερόμενος διὰ τὰς δυσκολίας καὶ καταδιωγμούς, οὓς ὑφίσταντο, μὴ δυνάμενοι καὶ μὴ ἐπιθυμοῦντες νά ζητῶσι κατ' ἔτος διαβατήρια παρά τῶν ὀθωμανῶν προξένων, γνωρίζω Ὑμῖν, ὅτι ὁ ἐν Πετροπόλει Πρέσβυς Κοσ. Ι. Δραγούμης εὐτυχῶς θά λύσῃ αὐτό εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν, συνεννοούμενος μετὰ τῆς Σ. Ρωσικῆς Κυβερνήσεως καὶ οὕτω θά ἔχομεν ἀναιμάκτως πολλὰς χιλιάδας Ἑλλήνων ὑπηκόους Ἑλληνας καὶ οὐ σμικράν κατ' ἔτος εἴσπραξιν ἐκ τῶν διαμονῶν, συνεπεία ἐπιστολῆς μου, ἐν ἣ παρεκάλουν αὐτόν νά ἐνεργήσῃ δραστηρίως ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν ὁμογενῶν, λίαν ἀνησυχούντων, τῶν κινδυνεύόντων, ἅμ' ὥς κηρυχθῇ ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, νά θεωρηθῶσιν ὡς αἰχμάλωτοι πολέμου καὶ νά διαταχθῶσι ἢ ν' ἀναχωρήσωσιν ἀμέσως, ἢ νά δεχθῶσι τήν ρωσικὴν ὑπηκοότητα καὶ μετὰ τινος ἡμέρας νά στρατολογηθῶσιν, ἵνα θεωρηθῶσιν Ἕλληνες ὑπῆκοοι καὶ μὴ καταδιωχθῶσι, δίδων ἅμα τὰς δεούσας ὁδηγίας πρὸς ἅπαντας τούς ἐν Ρωσίᾳ Προξέ-

νους, νά ἐφοδιάσωσιν ἅπαντας δι' ἐλληνικῶν διαβατηρίων· παραβλέπων τὰς συνθήκας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ἃς κατεπάτησαν αὐτάς αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις.

Καί διὰ μέν τό πρῶτον εἶδον ἐγκύκλιον ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας του πρὸς καθυσύχασιν τῶν ὁμογενῶν ἐν τῷ Προξενίῳ Νοβορωσσίσκης, ὅτι δέν θά θεωρηθῶσιν αἰχμάλωτοι πολέμου, διὰ δέ τό δεύτερον εἶδον ἐγκύκλιον ἐν τῷ Προξενίῳ Σεβαστουπόλεως, ὅτι δέν πρέπει νά δεχθῶσι τήν ρωσικὴν ὑπηκοότητα, ἀλλά ν' ἀποφύγωσιν, ἀναμένοντας τήν ταχεῖαν ὑπὲρ αὐτῶν λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν διαβατηρίων.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Κυρίου Πρέσβεως Ι. Δραγούμη φρονῶ, ὅτι εἶναι ἀξία παντός ἐπαίνου λόγῳ τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια ἐπέφερε καί θά ἐπιφέρῃ.

Διαβεβαιῶν δ' ἐν τέλει Ὑμᾶς, Κύριε Πρόεδρε, ὅτι λίαν συντόμως θά ὑποβάλω Ὑμῖν καί τούς καταλόγους τῆς καταγραφῆς τῶν ἐν Καυκάσῳ ἐλληνικῶν χωρίων, διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Εὐπειθέστατος

[Ὑπογραφή]

Ι. Ε. Κουτσοδημήτρης, ἱατρός

Πόλεις

της σημερινής ΕΣΣΔ και Τουρκίας

όπως αναφέρονται στο κείμενο

από τον Ι. Ε. Κουτσοδημήτρη

Η παλιά ονομασία τους

Η σημερινή ονομασία τους

Μεταλλικά ύδατα		Mineral'nye vody, ΕΣΣΔ
Πιατηγόρσκη		Pjatigorskij, ΕΣΣΔ
Κισλοβότσκη		Kislovodsk, ΕΣΣΔ
Βλαδικαυκάς	Vladikavkaz	Ordžonikidze, ΕΣΣΔ
Τυφλίσ		Tbilisi, ΕΣΣΔ
Κάρς		Kars, Τουρκία
Άλεξανδρούπολις	Aleksandropol'	Leninakan, ΕΣΣΔ
Άρταγάν		Ardahan, Τουρκία
Μερτενέκ	Merdenik	Göle, Τουρκία
Μεγλής		Manglisi, ΕΣΣΔ
Βατούμ		Batum, ΕΣΣΔ
Πότση		Poti, ΕΣΣΔ
Ότσεμτσήρ		Očamčira, ΕΣΣΔ
Σουχούμ		Suhumi, ΕΣΣΔ
Γκουντάουτ		Gudauta, ΕΣΣΔ
Γκάγγρη		Gagra, ΕΣΣΔ
Άντλερ		Adler, ΕΣΣΔ
Σότση		Soči, ΕΣΣΔ
Λαζαρόφσκη		Lazarevskoe, ΕΣΣΔ
Τουάψε		Tuapse, ΕΣΣΔ
Τζούμπγη		Džubga, ΕΣΣΔ
Γκελεντζίκ		Gelendžik, ΕΣΣΔ
Νοβορωσίσκη		Novorossijsk, ΕΣΣΔ
Καπαρντίνκα		Kabardinka, ΕΣΣΔ
Κρίμσκαγια		Krymsk, ΕΣΣΔ
Αϊκατερινοντάρ	Ekaterinodar	Krasnodar, ΕΣΣΔ
Άρμαβήρ		Armavir, ΕΣΣΔ
Μαϊκόπ		Majkop, ΕΣΣΔ
Άνάπα		Anapa, ΕΣΣΔ
Κέρτς		Kerč', ΕΣΣΔ
Μαριούπολις	Mariupol'	Ždanov, ΕΣΣΔ
Μπερετάνσκα		Berdiansk, ΕΣΣΔ
Ταϊγάνιον		Taganrog, ΕΣΣΔ
Ροστόβιον		Rostov - na - Donu, ΕΣΣΔ
Θεοδοσία		Feodosija, ΕΣΣΔ
Γιάλτα		Jalta, ΕΣΣΔ
Σεβαστούπολις		Sevastopol', ΕΣΣΔ
Συμφερούπολις		Simferopol', ΕΣΣΔ
Εύπατόρια		Evpatorija, ΕΣΣΔ

ἀνθρώπων, ὡς καὶ τοὺς ἐν ὅλῳ Περσίῳ, καὶ ἐξουσίαν
ἐν αὐτοῖς ὡς ἐγγυμνὸν ἀνδραγαθῶν, καὶ ἐν αὐτοῖς
ὡς ἐν αὐτοῖς ἀνδραγαθῶν, ἐν αὐτοῖς αὐτῶν
ἀνθρώπων ἀνδραγαθῶν. —

Καὶ καὶ μετὰ τὸ πρῶτον εἶναι ἐν αὐτοῖς ἀνδραγαθῶν
ὡς ἐν αὐτοῖς τοῦ ὡς καὶ ἀνδραγαθῶν τῶν ἀνθρώπων ἐν αὐτοῖς
Περσίῳ καὶ ἀνδραγαθῶν, ἐν αὐτοῖς καὶ ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
καὶ ἀνδραγαθῶν, καὶ ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἐν αὐτοῖς
Περσίῳ καὶ ἀνδραγαθῶν, ἐν αὐτοῖς καὶ ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν, ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
ἐν αὐτοῖς ἀνδραγαθῶν καὶ ἀνδραγαθῶν τῶν ἀνθρώπων
ἀνδραγαθῶν. —

ὡς ἐν αὐτοῖς αὐτοῖς καὶ ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν, ἐν αὐτοῖς ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν, καὶ ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν. —

ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν, ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν

ἐν αὐτοῖς ἀνδραγαθῶν
ἐν αὐτοῖς ἀνδραγαθῶν
καὶ ἀνδραγαθῶν

Εν Ἀθήναις τῇ 12^ῃ Νοεμβρίου 1914.

Πρὸς τοὺς ἐξουσίαν καὶ ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν
ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν ἀνδραγαθῶν

ἐν αὐτοῖς ἀνδραγαθῶν